

BHAVAN'S LIBRARY

This book is valuable and
NOT to be **ISSUED**
out of the Library
without Special Permission.

योगेश्वર કૃષ્ણ

(૫૯ ભાગ)

[યોગેશ]

પ્રથમ આદતિ

મુદ્દા
રૂ. ૩-૮-૦

૮ ૧૫-૬-૪૭

૧૦ દસ રવાખોલ

પ્રાસાદ :

શ્રી રામચુરા ગોઠડન જ્યુનિલી પ્રિન્ટિંગ
રામચુરા, વડોદરા

મુદ્દ
અને
મુદ્દાસ્થાન :

ગોઠડડાસ કાવડડાસ રામચુરા
શ્રી રામચુરા ગોઠડન જ્યુનિલી પ્રિન્ટિંગ વર્કસ-૧

અર્પણ

• અગમ નિગમની
સાધનાને

આ લેખકનાં પુસ્તકો

: પ્રકટ :

- ૧ મેંદીનો રંગ
- ૨ રૂપલાલસા
- ૩ નિત્યપ્રિયા
- ૪ રામપ્રજ્ઞામિનિષ્ક્રમણ ૧ (ડોલનશૈલી)
- ૫ " " ૨ (ડોલનશૈલી)
- ૬ મધુપ
- ૭ રાસરમણુ (રાસ અને કાવ્યો)
- ૮ ગામડાની ગોરી (ડોલનશૈલી)
- ૯ રાજવાસંતી (" ")
- ૧૦ માનસરનાં મોની (બે દ્રંધી વાર્તા)
- ૧૧ યોગેશ્વર કૃષ્ણ ગોકુલેશ (ડોલનશૈલી)
- ૧૨ " " રાસેશ (" ")
- ૧૩ " " મધુરેશ (" ")
- ૧૪ " " દ્વારિકેશ (" ")
- ૧૫ " " ગીતેશ (" ")
- ૧૬ " " યોગેશ (" ")
- ૧૭ પ્રણય-રાસ-બંધરી

— અપ્રકટ —

- ૧૮ રોશનાઈ (દ્રંધી વાર્તાઓ)
- ૧૯ પ્રણય-નૈયા
- ૨૦ અને આપની કાલે
- ૨૧ મારો એકરાત-૧
- ૨૨ પ્રણય-એકરાત-૨
- ૨૩ પ્રેમનો સાર
- ૨૪ પ્રેમયોગી (ડોલનશૈલી)
- ૨૫ અમૃત-મંથન (" ")
- ૨૬ મંદાકિની
- ૨૭ અનામિકા
- ૨૮ દિગ્ધર
- ૨૯ મનસા

એક બોલ

વાંચનાર ! કોલનશૈલીમાં રામપ્રતાપિનિષ્કમણના બે ભાગ ક્રમે ક્રમે બહાર પાડ્યા એને રામભક્તોએ ને રસજ્ઞ વિદ્વાનોએ આશિષ્યા.

પછી એનાથી પ્રોત્સાહિત બનીને ‘ યોગેશ્વર કૃષ્ણ ’ ના છ ભાગ— ગોકુલેશ, રાસેશ, મથુરેશ, દારિકેશ, ગીતેશ ને યોગેશ—બૃહદ્ યુગ્મરાત સમક્ષ રજૂ કરું છું.

શ્રી કૃષ્ણજીવનની અનેકવિધ સંપત્તિએ સૈકાઓ લગી આધારિત ને પ્રેરણા આપી છે ને હજીએ આપશે એ નિઃસંશય છે.

यदा यदा हि धर्मस्य ग्लानिर्भवति भारत ।
अभ्युत्थानमधर्मस्य तदात्मानं सृजाम्यहम् ॥
परित्राणाय साधूनां विनाशाय च दुष्कृताम् ।
धर्मसंस्थापनार्थाय संभवामि युगे युगे ॥

પ્રથમ ભાગ : યોગેશ્વર કૃષ્ણ—ગોકુલેશ : યુગ દ્વાપરની અંધારરાત્રિ વિદારવા ને પૃથ્વીએથી પાપીઓનો ભાર ઉતારવા આવેલુ વદ અષ્ટમીની મેઘક્ષી રાતે એ મથુરાના કંસના કારાગૃહે જન્મ્યો : અને પિતા વસુદેવ ને જન્મદાત્રી દેવકીને અંતરપ્રેરણા દઈ ગોકુલ-ગમન કર્યાં.

પછી તો એ આનંદસ્વરૂપ કનૈયાની બાળશીલાએ સારાપે ગોકુલ મામને ઉદ્ધાસને દેત્રે યગ્ગવ્યું.

યમુનાજીના કાફડે એ ગાયેના ગોવાળે ધેતુ ચરાવી, મઢી-માખણ ખાધા ને અનિષ્ટ તરવોથી ગોકુળિયાને ઉગાયું .

પછી બ્રહ્મજ્ઞાનતત્ત્વના મિત્રન થયા. રાધિકાજી સખીઓ સગે પાણીડાએ પધારતી તે જાણે આલનો ચંદ્ર ધરતીએ આવતો લાગતો ને સખીઓ તારાગણુ શી શોભતી.

રાધિકાજી ભાગ્યવતમા નથી, પણ દેવીભાગવતમાં, કૃષ્ણ ઉપનિષદમાં અને પદ્મપુરાણમાં છે. વળી વેદોમાં પણ રાધમ્ રાધ વપરાયો છે. રાધમ્ એટલે આરાધના.

અને એ કૃષ્ણ-આનધિકા રાધિકાજીને એ કૃષ્ણજીવનમાં શુભારે જૂંધી છુપામેલું આધ્યાત્મિક સ્વરૂપ દાખવવાનો પ્રયાસ કર્યો છે યોગિમિ-દ્યર્તાનગમ્યમ્ એવા યોગીઓના ઇશ્વરનું—યોગેશ્વર તત્ત્વનું—મેં આખીયે કથામાં અધિષ્ઠાન રાખી શુભારને સ્પર્શ કર્યો છે.

બીજી ભાગ : યોગેશ્વર કૃષ્ણ—રાસેશ : શુભરાતના રસિક કાવ્યમર્મજો ! કનૈયાના વંદાવનના રાસ ભાગવતમાં રાસપંચાધ્યાયીમાં પ્રથમ વાચના શુભારમય ભામે છે, પણ વેદો ને ઉપનિષદોના અધ્યાયન પછી આપણને જાણ થાય છે કે એ રસિક છે. વેદ ઉપનિષદનાં ગૂઢ તરવો સમજવાની કોટીએ નહીં પડોચનારને માટે બકિતરસ દ્વારા જ્ઞાન મેળવવાનું શ્રીમદ્ભાગવત શ્રેષ્ઠ સાધન છે.

‘ યોગેશ્વર કૃષ્ણ : રાસેશ ‘માં’ રાધાનો સ્વમર્મસાર ’, ‘ પ્રણેશ્વરનાં પ્રકટ દર્શન ’, સ્નાંડહમ્ શ્વામ ને ‘ ગસપંચાધ્યાયી ’ એ પ્રકરણોમાં ગદ્યા-તરવો મેં ભુગી જ દૃષ્ટિએ આવેખસનો પ્રયાસ કર્યો છે.

રાસ-રાસેશ્વરી રાધિકાની નેત્રપદ્મવી કૃષ્ણ-રાધાનાં અદ્વૈતનું સાધન હતું. કનૈયો યમુનાકાંઠે વેણુ બળવતો એ સુણી કંકણરણુકારે પ્રભંગનાઓ યમુનાકાંઠે જતી. પછી એક દિ' કૃષ્ણે મુરલી દ્વારા સામવેદનું સંગીત રેલવ્યું ને રાધિકાજીને સંગે પ્રભંગના-રાસ રેલવ્યો ને છ...છ...ભાસ આભે થંભાવ્યો અંદ્રમાને.

સમાધિરથ કૃષ્ણ-ગોપીઓના રમણનો એ હંતો અનંત રાસ. એ રાસની ઉચ્ચ કક્ષાએ પ્રભંગનાઓને ઉડાડયા પછી શ્રીકૃષ્ણ અવતરણનાં કાર્ય કરવા વૃંદાવન છોડતા હતા.

શ્રીકૃષ્ણ મથુરા ગયા પછી રાધિકાજીનું શું થયું ? એ વિષે કૃષ્ણોપ-નિષદ્ધ, પદ્મપુરાણ, દેવીભાગવત વગેરે મૌન સેવે છે. એ મૌન મને નથી રુચ્યું; અને તેથી સ્વયં રાધિકાજી વૃંદાની માળા કૃષ્ણકંઠે અપે ને પછી કૃષ્ણના મથુરાગમને રાસેશ્વરી ગધિકા રસો લે સઃ ના કંઠે અપેલી વૃક્ષસીની માળાએ સમાધિ મળ્ય, એ ભાવના મેં ચોજી છે.

કૃષ્ણ વિનાના ગોકુળમાં કેમ રહી શકે રાધારાણી ! રાધિકાજી એટલે પરામૃતિ.....શુદ્ધ માયા પરમેશ સંગે જ હોય ને ?

ત્રીજો ભાગ : ચોગેશ્વર કૃષ્ણ-મથુરેશ : અને રાસેશ્વરે વૃંદાવનનું રમતિયાળ જીવન તજી યુગદ્વાપરમાં પાપી માનસ ધરાવનારાઓના ભારે ડાસતી આર્યાવર્તની અમર સંસ્કૃતિને જીવંત રાખવા મથુરાગમન કર્યું. ત્યાં કંસવધ કરી ઉચ્ચસેનનો રાજ્યાભિષેક કર્યો; પણ છતાંયે યાદવરાજ્યના સૂત્રધાર તો પોતે જ હતા અને ભારતને બૃહદ્ભારત પણ બનાવવાના હતા, એ તો યુગદ્વાપરની ત્રિધાત્રીયે ભાખતી હતી.

હવે મથુરાના પ્રદેશ સપાટ ને કુદરતી સંગ્રક્ષણ મિહોણો હતો શ્રી-
કૃષ્ણને ભારતીય સરકૃતિના નાશકર્તા બનેલ રાજવીઓની સામે મોરચા
માડવાના હતા એવે કાળન્યતે મથુરાને ઘેરે ધાત્યો વાવની સેનાના પ્રયત્ન
ધસારા સામે યાદવોનું બળ ગોણું હતું. એ પારખી શ્રીકૃષ્ણે યાદવો સગે
મથુરા તળુ ને સૌરાષ્ટ્રના સાગરચારે દારિકા નગરી વસાવી

ચોથો ભાગ યોગેશ્વર કૃષ્ણ—દારિકેશ પછી દારિકાએ વસી
શ્રીકૃષ્ણે ભારતનર્ષેથી પાપીઓના ભાર ઉતારવાની પીઠિકા ગચના માડી
દારિકા બૃશિરમિ દુ પર વસેનું હતું, કેમકે સૌરાષ્ટ્રદ્વીપને સાગરના જળની
ફિલ્લેમ થી હતી પછી એ સુરક્ષિતતાએ વસી દારિકેશ શ્રીકૃષ્ણે ભારતનર્ષના
રાજવીઓ સગે સપક વધાયો ગિરીની અથો બાધીને કે રાજવીઓની
ગજકુમારીઓને પરણીને અને પછી મડાણો દારિકેશનો ગૃહસ સાર
યુગદ્વાપરે પ્રવર્તતી સસારની ગૃચનણોને ઉકેલના.

વાચનાર ! એવે ભારતના પાટનગર દક્ષિનાપુરે કૌરવો ને પાંડવો
વચ્ચે યુદ્ધસ મડાણો હતા સસારની ધુનાએ સત્યનું જામકું પાડવપક્ષે
હતું, અને શ્રીકૃષ્ણે પાડવને સાથ દીધા

પાંચમો ભાગ : યોગેશ્વર કૃષ્ણ—ગીતેગ પછી દુરદ્વેનની
મહાભારત-શેત્ર જે વૃદ્ધાનના વેણુ-મજવેયાએ યુગદ્વાપરની સસારશેત્રને
અનાયુધ નહી, પાર્થના સારથિ બની, સાત સમતોન ચિત્ત રાખી અગિયાર
અક્ષૌહિણી મેના સામે સાત અક્ષૌહિણીથી નિમ્ન અપા-યો

એમા અર્જુન-નિપાદ વખતે એણે ગીતાના જે અનુપમ જ્ઞાન દીધા તે
વેદો ને ઉપનિષદોનું દોહન છે સર્વોપનિષદો ગાંગો દોમ્બા માપાલન્દન

ભાગતવર્ષે અવતરી યોગીઓના એ ઇશ્વરે અનતરણીની સિદ્ધિ કરી. કુરુક્ષેત્રના સંહારવચ્ચે પાપીઓના હવિ હોમી પૃથ્વીનો ભાર ઉતાર્યો.

અશ્વત્થામાના બ્રહ્માબ્રના પ્રયોગ પછી ઉત્તરાની કૃષ્ણેથી મૃત બાળ પરીક્ષિત બીરે છે તે યોગસિદ્ધિએ શ્રીકૃષ્ણ એને જીવતદાન આપે છે. ૧૫૪-મા પ્રકરણમાંની યોગસિદ્ધિની પરાકાષ્ઠા સાનમાં સમગ્રવવાનો મેં પ્રયાસ કર્યો છે. યોગેશ્વર કૃષ્ણના છયે ભાગમાં 'વાતજલયોગદર્શન' ના આધારે મારી ભુદ્ધિ અનુસાર શ્રીકૃષ્ણના ચમત્કારોના ઉકેલ શોધવા મેં પ્રયાસ કર્યો છે. એ ટૂલે અંશે સફળ થયો છે તે તો આપ વાંચનારમાંના યોગાભ્યાસીઓ જ કહી શકશે.

મેં ઉચ્ચ કોટિના નહિ પણ હલકી કોટિના યોગના મનોબળના પ્રયોગો તો પ્રત્યક્ષ નીરખ્યા છે, અને મને, ખાતરી થઈ છે કે સાત્ત્વિક આહાર-વિહારે ને યોગ-અભ્યાસે યોગસિદ્ધિ દુષ્કર નથી.

એક દૃશ્ય મેં મુંબઈમાં નજરે જોયું હતું આપણા એક હિંદી મદલ-રાજનું બજન ૨૩૦ પાઉંડ કાંટાએ જોખતાં મેં જોયું, પણ પછી સ્તંભન કર્યું ત્યારે ૪૬૦ પાઉંડ થયું. હવે રામાયણકાળમાં અંગનો પગ કોઈથી ન બિપડ્યો...કે કુરુક્ષેત્રમાં શ્રીકૃષ્ણ સંયમે પાર્થરથ એક તસુયે કર્ણના બાણે પાછો ન હઠતો, ને પછી અર્જુનના વધ્યા અહંકારે શ્રીકૃષ્ણે સ્તંભને વિદારી ભાર ઓઠો કર્યો ને કર્ણબાણે રથ દડા જેમ બિડ્યો, એ યોગ-પ્રક્રિયાની પ્રતીતિ દે છે.

હું પોતે જ.....સ્નેહો, ટોક્ષરટોપ, રસ્કીન, ધમસંગ, રવીડન-બોર્ગના ગ્રંથો વાંચી મંથને ડાલ્યો. પછી રાજકવિ કલાપીનો 'રવીડન-બોર્ગના ધર્મ-વિચાર' ગ્રંથ વાંચ્યો. કલાપીએ હદ કરી છે.....અને

કદાચ એ જ કારણે ધર્મ-અભ્યાસી મહિસાંકર ગ્લજી બટ હોર્સ કવિ
કાને કલાપીના આ લેખથી ખિસ્તી ધર્મને અપૂર્ણ માની ફરી હિંદુ ધર્મ
સ્વીકાર્યા હશે.

એ વિચારની ગડમથલે હું હતો એવે અંધઅધ્યાત્મ પોત્ર ઇંગ્લેન્ડ
'The Search in Secret India' નામનું પુસ્તક મારે હાથ પડ્યું.
એ નિરીશ્વરવાદી પોત્ર ઇંગ્લેન્ડ પ્રથમ આફ્રિકાના પિરામીડ તરફ ગયો...અને
પછી મળતી મનઃપ્રેરણાએ મળ્યું મદદના આશ્રમે જાદુવીને તીર
વારાણસી ગયો. ત્યાં એને એક યોગી મળ્યો. એને પોત્ર ઇંગ્લેન્ડે એના મનો-
મંથનની અને યોગ વિષેની ગિજાસાથી કરેલ પરિભ્રમણની કથા કહી, પછી
એક ચક્રની મારવાનું કહ્યું. પોત્ર ઇંગ્લેન્ડે તેને મારીને બરાબર તપાસ્યું કે
'એ શ્રવણિદોષી છે !' પછી પેના યોગીએ એને શ્રવંત કરી !

આ કાળે જો વારાણસીનો યોગી ચક્રની શ્રવંત કરે તો ઉત્તરાપ્રદેશ
પરીક્ષિતને કેમ ન શ્રવંતો કરે યોગીઓનોયે ઇશ્વર કૃષ્ણ ?

પશ્ચિમના વિજ્ઞાનની અસરે ઘેરાયેલા આપણા માટે એકદમ યોગ
વિશે જાણવું બહુ દુષ્કર છે. Science has studied the external
world and Yoga internal world. ગુરુઓ પણ અધૂરાં પાત્રોને એ
શક્તિ નથી આપતા—એવી બીજે કે એ એ શક્તિનો દુરુપયોગ કરે. હજારો વર્ષ
પૂર્વે ભારતની નામદા કુનિવર્સિટીમાં ફક્ત ઉચ્ચતર માનસિક ભૂમિકાએ
પદોએતાને જ જ્ઞાન ઝીલવા આવવાની પગવાનગી મળતી. એ તો ભારતીય
સંસ્કૃતિની વિશિષ્ટતા છે.

પરમયોગી રામકૃષ્ણ પરમહંસનો એક દાખલો છે કે 'અટાચક્ર-
મેહિના' એ ખાટલાના યોગિકા નીચે સંતાડી રાખતા. ફક્ત સ્વામી
વિવેકાનંદને જ એ વંચાવતા કે જેણે પૂર્વનાં ઉચ્ચ જ્ઞાન સહેલામાં સહેલી

રીતે પશ્ચિમમાં પીન્ડ્યાં. પૂર્વ ને પશ્ચિમની સંસ્કૃતિનો શો બેદ છે, એ વિષે સ્વામી વિવેકાનંદે વિદ્યાવતમાં એક પ્રશ્નકારને સંક્ષેપમાં કહ્યું હતું કે ' You live in time and we live in eternal ! ' એ જ વિશિષ્ટતા છે આર્ય સંસ્કૃતિની. અમર સંસ્કૃતિ છે આર્યાવર્તની. જર્મન કવિ ગેટેના એક દૃષ્ટાંતે આપ રોઝશો. ગેટેએ સંસ્કૃતનો અભ્યાસ કરી મહાકવિ કાલિદાસનું ' શાકુંતલ ' વાંચ્યું, ને પછી સ્વદેશ જર્મની જઈ માથે ' શાકુંતલ ' મૂકીને એ નાચ્યો હતો !

“ ગાડો.....ગાડો.....ગાડો.....! ” પણ શું ગાડાનાં ભરાય ગાડાં ? અને ગેટેએ કહ્યું, “ પૂર્વે જોગે સુધં ને પશ્ચિમ એનાં તેજ ઝીસે છે. હજી તો ‘ શાકુંતલ ’ વાંચ્યું છે મેં; પણ એથી શ્રેષ્ઠ તો ‘ રામાયણ ’ ને ‘ મહાભારત ’ છે; અને એ વંચારો ત્યાં લગી અમર છે આર્યાવર્તની સંસ્કૃતિ ! ”

ભાગ છટ્ટો : યોગેશ્વર કૃષ્ણ—યોગેશ : મેં ‘ ગીતેશ ’ પૂર્ણ કર્યા પછી ‘ યોગેશ્વર કૃષ્ણ—યોગેશ ’ લખ્યું. મને એક મિત્રે પૂછ્યું કે ‘ શ્રીકૃષ્ણે કુરુક્ષેત્ર પછી પચીસ વર્ષ શું કર્યું ? ’ અને મેં ઉત્તર આપ્યો કે ‘ બૃંસાતી સંસ્કૃતિને ફરી સજીવન કરાવવામાં પ્રોત્સાહન દીધું. ’

મહાભારત, ભાગવત, શાંકરભાષ્ય વગેરે અનેક અમર સાહિત્યનાં ખીજ એ શાંતિનાં સમયે વચાણ છે.

અત્યારના જમાનામાં તો શાંતિ જ આપણે વિસારી છે. Leisure is the lost art of the modern world. કુદરત એ પરમ શાંતિના પાદ શીખવે છે. પણ કેને પરવા છે એ ઝીતવાની ?

‘ઓમ્...ઓમ્...ઓમ્...’ એ જ્ઞાનની સાંત જ્યાં યોગેશમાં આદેખવાનો મેં પ્રયાસ કર્યો છે. માંડૂક્ય અને જાંઘોમ્ય ઉપનિષદના સામવેદનો જ્ઞાન સ્વર મેં એમાં જુઓ કે જ્યારે સિદ્ધાશ્રમના યોગે-દો શ્રીકૃષ્ણને દર્શને દારિદ્ર આપે છે.

યાદવાસ્થળીના શાપ પછી મેં ઉદ્ધવના જ્ઞાને મારાં ઉપનિષદોનાં અધ્યયન સંક્ષેપે ગૂંથવા પ્રયાસ કર્યો છે.

પશુ પછી ‘વૃક્ષસીંધામ’ની સ્થાપના.

રેવતાચળ ગિરિવને (ગિરનારને છાંયે) વૃક્ષસીંધામ તીર્થધામ છે, એની સ્થાપના—ઉત્પત્તિ—ના ઇતિહાસનું તથ્ય મને તે હોય; પણ મારી કલ્પનાએ તો શ્રીકૃષ્ણકંઠે અર્પેલી જે વૃક્ષસીની માળાએ રાધિકાજી સમાર્પ્યા હતાં એ માળાનું ‘પ્રજ્ઞાસગમન’, ‘યાદવાસ્થળી’ ને ‘ત્રિચક્રવેદ’ પહેલાં શ્રીકૃષ્ણ ગિરિવને સ્થાપન કરે એ અને વધુ સુયોગ્ય લાગ્યું છે.

યોગેશ્વરે જંઘની માળા પંથરાવીને ‘રાધા—વૃક્ષસી’ની ને ‘શ્યામ—ધનશ્યામ’ની ઉપાસનાના પવન વાતા રાખ્યા છે. જે સંસારીઓ એ ઝીંકે એ જગ તરે !

કેટકેટલાં આ ઝીંકશે, કહેશે ?

વિશ્વનું જ્ઞાન સંસારીઓને પુકારીને કહે છે કે ‘જનગો ! જનગો ને હમ બરો લક્ષ્યે રાખ્યાં નેત્રે ! ને નેત્ર હલેતા અનામીનું ! ત્યાગ છે પરમ સિદ્ધિ સંસારના રારપ્રતિસ્વરની, જેના તારએકતાર મુક્તિવ્રત્યે લાગ્યા... .. લાગ્યા ॥’

સર્વે સલ્વિદ્ વ્રહ્મ ॥

અનુક્રમ (ગોકુલેશ)

૧ જન્મ	૧૩ અધાસુરવધ
૨ ગોકુલ-ગમન	૧૪ યમુનાતીરે
૩ ગોકુલેશ જન્મોત્સવ	૧૫ બ્રહ્મગોપ-ધેનુ-હરણ
૪ પૂતનાવધ	૧૬ બ્રહ્મ-સ્તુતિ
૫ શકટાસુરવધ	૧૭ યમુનાતીરે રાધિકા ને
ધેનુકાસુરવધ
૬ યશોદા-વિશ્વદર્શન	૧૮ કાલીપનાગહમન
૭ કૃષ્ણદામજીધન	૧૯ કાલ્યુનરંગ ને પ્રજાંબાસુર-
વધ
૮ યમલાલુનમોક્ષ	૨૦ ઋતુ મીઠમ ને દાવાનળ-
સાંતવન
૯ રાધિકા-મિલન	૨૧ પ્રણયમંસરી
૧૦ વત્સાસુરવધ	
૧૧ રાધિકા-માલા-મંથન	
૧૨ બકાસુરવધ	

(રાસેશ)

૨૨ ગોપીવત્સરણ	૨૫ ગિરિવર-ધર-ધારિણી
૨૩ ઋષિપત્ની-અનુગ્રહ	૨૬ રાધાનો સ્વપ્નસંસાર
૨૪ ગોવર્ધનોદરણમ્	૨૭ પ્રાણેશ્વરોનાં પ્રકટ દર્શન

- ૨૮ દાણ્ડીલા
 ૨૯ રાધિકાનાં તન-મનનાં સમર્પણુ
 ૩૦ સોઽહમ્ શ્યામ
 ૩૧ વરુણલોકેથી નંદરાયની
 વિમુક્તિ
 ૩૨ રાસ-પંચાધ્યાયી
 ૩૩ રાસ-પંચાધ્યાયી [રાસેથી
 શ્રીકૃષ્ણનું અદર્શન]
 ૩૪ રાસ-પંચાધ્યાયી [રાસ-
 લીલા]
- ૩૫ રાસ-પંચાધ્યાયી [જલ-ક્રીડા]
 ૩૬ રાસ-પંચાધ્યાયી [વન-ક્રીડા]
 ૩૭ અઞ્જગરેથી નંદરાયવિમુક્તિ
 ને શંખચૂડવધ,
 ૩૮ યુગલગીત
 ૩૯ અરિધાસુરવધ
 ૪૦ અકૂર-આગમન
 ૪૧ ગોપીવિરહ
 ૪૨ મયુરાગમન ને તુલસીની
 માળામાં રાધિકાજી સમાણાં

(મયુરેશ)

- ૪૩ રંગારાનો વધ
 ૪૪ વનમાળી ને કૂલમાણુ
 ૪૫ રાત્રિઅમણુ ને કુછગમિલન
 ૪૬ ધનુર્ભંગ
 ૪૭ કંસવધ
 ૪૮ કંસમૃતદેહ-અગ્નિસંસ્કાર
 ને રાણીઓનો વિલાપ
 ૪૯ દેવકીજી ને વસુદેવ સંગે
 કુંવર કનૈયો
 ૫૦ ઉગ્રસેન-રાજ્યાભિષેક
 ૫૧ સાંદીપનિ-આશ્રમે
 ૫૨ ગુરુદક્ષિણા
 ૫૩ પુનઃ મયુરાગમન
- ૫૪ ઉદ્ધવનો રાનસંદેશ
 [નંદરાય ને યશોરાણીનાં
 શોકવિસર્જન]
 ૫૫ ઉદ્ધવસંદેશ-વ્રજમાં પ્રભાત
 ૫૬ " " વ્રજમાં મધ્યાહન
 ૫૭ " " વ્રજમાં સાંધ્યા
 ૫૮ " " વ્રજમાં રાત્રી
 ને રાધિકાજીના સ્વરૂપની
 ઝાંખી
 ૫૯ ગોકુલથી મયુરામાં ઉદ્ધવજી ને
 અકૂરનું હસ્તિનાપુરગમન.
 ૬૦ અંદનનંદિની
 ૬૧ હસ્તિનાપુરેથી અકૂર-આગ-

મન ને પાંડવોના સમાચાર

નારા

૬૨ જરાસંધનો ઘેરો

૬૪ અદારમી વારનો જરાસંધ-

૬૩ મુચકુંદદારા કાળવનનો

ઘેરો ને દારિકાગમન

(દારિકેશ)

૬૫ રુકિમણી-સંદેશ

૮૨ જેવતાચળ-મહોત્સવે સુમદ્રા-

૬૬ વિદર્ભદેશ પ્રતિગમન

હરણુ

૬૭ રુકિમણી-હરણુ

૮૩ ઇન્દ્રપ્રસ્થ-ગમન

૬૮ દારિકાની પાટે રુકિમ-પરાજય

૮૪. પાંડવવનદાદ

૬૯ રુકિમણી-લગ્ન

૮૫ ઇન્દ્રપ્રસ્થે સભારચના

૭૦ જાંબુવંતી-લગ્ન

૮૬ નૃમોદ્ધાર

૭૧ જાંબુવંતીને ઉપવાસે

૮૭ પૌંડ્રકથ

૭૨ સત્યમામા-લગ્ન

૮૮ કૌરવદષ્ટિએ પાંડવ પ્રતિ કૃષ્ણ-

૭૩ પ્રદ્યુમ્નજન્મ ને હસ્તિનાપુર-

પદાપાત

ગમન

૮૯ સાંજમુકિત

૭૪ દ્રૌપદીસ્વયંવરે પાંડવમિલન

૯૦ ચિત્રલેખાનું અનિરુદ્ધહરણુ

૭૫ દ્રૌપદોલગ્ન-સમારંભ

૯૧ અનિરુદ્ધનું કેદ થવું.

૭૬ પાંડવો સંગે હસ્તિનાપુર-

૯૨ કૃષ્ણ-અંતઃપુરમાં નારદજી

ગમન

અને અનિરુદ્ધ કેદ થવાની

૭૭ ઇન્દ્રપ્રસ્થે કાલિંદી સંગે લગ્ન

ગળણુ

૭૮ નંતિ સહ પ્રદ્યુમ્ન-આગમન

૯૩ બાણાસુર-પરાજય અને

૭૯ અષ્ટ પટરાણી

અનિરુદ્ધ-ઉપા-લગ્ન

૮૦ ભદ્રાનું લક્ષ્મણ સંગે લગ્ન

૯૪ જરાસંધે કેદ કરેલા રાગ-

૮૧ જીમાસુરવધ ને પારિગ્ગાન-

ઓનું દૂતપ્રેમણુ ને રાગ-

હરણુ

સૂયવસ-આમંત્રણુ

- ૯૫ શ્રીકૃષ્ણની ઇન્દ્રપ્રસ્થે રાજ- ૧૦૩ કામ્યકવને પાંડવ-મિત્રન
સમમંત્રણા ને જરાસંધવધ ૧૦૪ દારિકાએ શ્રીકૃષ્ણ
૯૬ પાંડવ-રાજસૂયયજ્ઞે શ્રીકૃષ્ણ ૧૦૫ વિરાટનગરે દૂષપા વેશે પાંડવો
૯૭ શ્રીકૃષ્ણ-અર્ધ્યપ્રદાન અને ૧૦૬ વિરાટનગરે શ્રીકૃષ્ણ ને
શિશુપાળવધ ૧૦૭ પાંડવોને માર્ગદર્શન અને
૯૮ દુર્યોધનમાનભંગ ને વેર- દારિકા-ગમન
ખીખરોપણ ૧૦૮ રાજરાજેશ્વરી રુકિમણીના
૯૯ શાંતવધ મહેલે શ્રીકૃષ્ણ
૧૦૦ શ્રીદામા-મિત્રન ૧૦૯ એક પક્ષે અનાયુધ કૃષ્ણ ને
૧૦૧ પાંડવકૌરવ-દ્યૂત ને દ્રૌપદી- બીજે પક્ષે યાદવસેના
૧૦૨ પાંડવવનવાસ-સમાચાર

(ગીતેશ)

૧૧૦ કૃષ્ણવિષ્ટિ	પદે
૧૧૧ કૃષ્ણ-કુંતી-મિત્રન	૧૨૧ બીજો દિવસ-બીમપરાક્રમ
૧૧૨ કૃષ્ણ-કર્ણ-મિત્રન	૧૨૨ ત્રીજો દિવસ
૧૧૩ કુંતી-કર્ણ-મિત્રન	૧૨૩ ચોથો દિવસ
૧૧૪ ઉપદ્રવનગરે વિષ્ટિ-સમાચાર	૧૨૪ પાંચમો દિવસ
૧૧૫ મુદ્ધ-તૈયારી	૧૨૫ છઠો દિવસ
૧૧૬ મુદ્ધની પૂર્વભૂમિકા	૧૨૬ સાતમો દિવસ
૧૧૭ ધૃતરાષ્ટ્ર-ગાંધારી	૧૨૭ આઠમો દિવસ
૧૧૮ સંગમ ને ધૃતરાષ્ટ્ર	૧૨૮ બીજમ-પ્રતિજ્ઞા
૧૧૯ અર્જુનવિપાદ ને ગીનારાન	૧૨૯ રાત્રિએ બીજમશિબિરે
૧૨૦ મુદારંગ-બીજમ મેનાધિપતિ -	દ્રૌપદીને સૌભાગ્ય-આશિષ

- ૧૩૦ નવમા દિવસનું દરજી મુદ્દ
ને ગીતેશ ચક્ર ધર્મ
- ૧૩૧ દરામા દિ'નું મુદ્દ
- ૧૩૨ બાણ-શ્યામ
- ૧૩૩ શિખિરે પાર્થવિષાદ ને
કૃષ્ણોપદેશ
- ૧૩૪ મહાભારત-સંગ્રામનો અગિ-
યારમો દિ'; અને દ્રોણનું
સેનાધિપતિત્વ
- ૧૩૫ અગિયારમો દિવસ
- ૧૩૬ બારમો દિ'; ભગદત્તવધ
- ૧૩૭ દ્રોણાચાર્યને અભિમન્યુનું
આંતર દર્શન
- ૧૩૮ અભિમન્યુવધ ને રાત્રિએ
પાર્થપ્રતિજ્ઞા
- ૧૩૯ ઔદ્યોગો દિવસ, જયદ્રથવધ
- ૧૪૦ ઔદ્યોગો દિ'નું રાત્રિમુદ્દ ને
ધરોતકચવધ
- ૧૪૧ રાત્રિમુદ્દવિગમ ને કૃષ્ણે
બાળેસો પાંડવવિજય
- ૧૪૨ પંદરમો દિ'; દ્રોણવધ
- ૧૪૩ સોળમો દિવસ; કથા
સેનાધિપતિપદે
- ૧૪૪ સત્તરમો દિ'; કૃષ્ણવધ
- ૧૪૫ અઠારમો દિવસ; શત્યવધ
ને દુર્યોધન-પલાયન
- ૧૪૬ સંધ્યાકાળે દુર્યોધનપતન
- ૧૪૭ પાંડવોની જાવણીએ હડહડ
બળ્યો પાર્થરથ
- ૧૪૮ જાવણી બહાર પુતરાણને
શ્રીકૃષ્ણે આપેશું આશ્વાસન
- ૧૪૯ મુદ્દાગ્નિશમન પછી વનચંગ
- ૧૫૦ નિશામુદ્દ ને મહાસંહાર-
પૂર્ણાદિતિ
- ૧૫૧ પાર્થને અશ્વત્થામાનાં બ્રહ્માસ્ત્ર
- ૧૫૨ હસ્તિનાપુરે યુધિષ્ઠિરનું
રાત્ર્યારોહણ
- ૧૫૩ બાણશ્યામએથી બીષ્મોપદેશ
ને બીષ્મસ્વર્ગારોહણ
- ૧૫૪ અશ્વમેધયજ્ઞ ને ઉત્તરાના
મૃતપુત્રનું સજીવનકરણ
- ૧૫૫ દારિકગમન

(યોગેશ)

- ૧૫૬ કૃષ્ણદર્શને સિદ્ધાથમના પિંડારહતીયધામે પાદવોને
યોગેન્દ્રે ચાપ

૧૫૮ દ્વારિકાપ્રસન્ન-આગાધી	રાધિકાજીના દર્શન
૧૫૯ યોગેશ્વર કૃષ્ણ ઉદ્ધવને આપેયુ જ્ઞાન	૧૬૨ શખોદ્ધાર ને પ્રભાસ-ગમન
૧૬૦ તુલસીસ્વામી-સ્થાપના	૧૬૩ યાદવાસ્થળી
૧૬૧ રાણીઓને પરામકૃતિ	૧૬૪ ત્રિયંબકવેધ
	૧૬૫ શાન્તાકારં ભુજગશયનમ્॥

योगेश્વર કૃષ્ણ

[યોગેશ]

(૧૫૫)

કૃષ્ણદર્શને સિદ્ધાશ્રમના યોગેન્દ્રો

ભારતના સંદાયગ્રંથે પ્રનિત

આઠ ધિતર્યો પૃથ્વીનો.

૧૨૬૫

દૃષ્ટાના હોમાણા દતા બનિ
કુરુક્ષેત્રના સહાયમે
ને એની જ્યાના ..
આભના ગોરબે આતેખતી'તી અક્ષર
' વિમુક્તિ .. નિમુક્તિ . વિમુક્તિ .. ' .

ધરણીનો વધ્યો ઉચ્છ્વાસ
વિશ્વાસના આસે સમગતિક બન્યો હતો.
એના પર કરતા'તા દૃષ્ટિપાત
હિમાદ્રિના કેનાસશિખરે જબી
જદાધારી મહાદેવ દેવ

આમતરવેધો લિતમાં અનનીએ
અવર્ગની મંદાકિનીના નીર અંગોત્રીએ
હિમાદ્રિના શિખરે વીધી
ભરમધ્યતર ગી જાતની ધોધવદની વધીને
પદ્મકોના કોળરે વીધતીની ધની
અનતગણુ કરતી તી ધરણીએ.

એવે રાગદ સગુ ૭૬

હિમમિદિની ઉડુપનપ્રદક્ષિણા કરતું
 દેલાસશિખરેથી નિહાળ્યું દેવાસેશ્વરે
 “ ઝો રાજહંસ...!
 ઊડે માનસરોવરને પેલે પાગ,
 ને આદેશ દો સિદ્ધાશ્રમના યોગીઓને
 કે યુગ-અવતારી યોગીઓના ઇશ્વરનાં
 દારામતીએ જાગરી કરે દર્શન ! ”

એ જટાધારી ઉમાનાથ
 દેલાસશિખરેથી કરતા વિશ્વદર્શન
 નિહાળી રહ્યા રાજહંસોને.
 આબસમીર વાનો'તો
 મંદ ..મંદ...ધીરો...ધીરો...
 શું શ્વાસની ગતિમંદતાએ હશે
 યોગીઓના આત્મ-એકતાર ?

અને સિદ્ધાશ્રમે...
 તપગીઓનો એ તપસ્વીશ્વર
 સિદ્ધ આસને કરતો'તો સાધના...
 ‘ આત્મા...’ ‘ બ્રહ્મ...’ ‘ પરબ્રહ્મ...’

મંદ...મંદ...વાતો'તો સમીર,

ને એ સિદ્ધ યોગીની સાપકોચળીશી ધવન જટા
 યોગમગાના વહન સી લહેરની
 સારા યે સિદ્ધાશ્રમન દેની'તી આદેશ
 કે ' જાનીઓ ! બકિત સાધે । '

એ કૃષ્ણદેહે... ..
 અગાધ હતા મનસ્-તપ
 તમમગાવે પારખ્યો'તો આત્મા.
 એવે રાજદ સોએ દીધો...
 પરમાત્મરૂપ મહોપાસકનો આદેશ
 કે " પરધહાના એકતારી અનતારી
 યોગેશ્વર કૃષ્ણના દર્શન
 સહેજે સુલભ છે દ્વારામતીના સાગર-આરે ! "

અને આભના ગિડંતા રાજદંસ
 મદાદેન દેવના સાબ્યા સ દેશ્યા,
 જે યોગપ્રક્રિયાએ ઝીલ્યા સિદ્ધ યોગીએ,
 તે ધરણીએ ટળ્યા ધવન નેત્રની પાંપળ કિપાડી
 સારા યે મિદ્ધાશ્રમને પાડ્યો સ દેશ્ય.
 " યોગીઓ ! મત્-ચિત્-આનંદરૂપ
 સશિદ્ધામન્દના દર્શને સંચરો.

નેત્રદર્શને થશે મનઃસ્પર્શન,
 ને મુક્તિ જીવાત્મા કરશે
 પરમતત્ત્વની વહાલી આત્મસરિતાનાં પાન.
 ઓ યોગીઓ...!
 યોગ છે અમરત્વ જાણવાને કાળ.
 શાશ્વત છે આત્મા-બ્રહ્મ
 બ્રહ્મ સત્યમ ને જગત્ મિથ્યા ! "

x x x

અને.....!

વિશ્વનાં પંચતત્ત્વો આનંદતાંતાં આજ
 જૂતતાં આનંદ-જૂમણાએ
 હી ચક્રો બાધી આબ-ગોરાંબાના કદાએ
 કે સંસારમાયાના મહારાજાએ વસના
 પ્રજાનની સિદ્ધિને કાળ
 પડો જીંઘડી મહામાયાને
 માયાવિશિષ્ટ યોગેશ્વરના દર્શને
 જ્ઞાન, વિજ્ઞાન ને ભક્તિએ સંચરે છે
 ગિરિ હિમાદ્રિના યોગીઓનું રૂંદ ! "

o o o

અને યોગ-ચાખડીએ ચડીચડીને
 મગનવિહાર કર્યો સિદ્ધ યોગીઓએ.

પછી હિમાદિના યોગનંદનવનનાં ફૂલડાં જાણે
પરબ્રહ્મની વાડોએ વેરાણ્યાં.

એ રસોઘાન દ્વારામતીનું
'ગોમતી'ના કાંઠડે હવું.
પંખોડાં કરતાંતાં ફેરવોય,
ને નૃત્ય કરતાંતા મયૂર.
પ્રકૃતિ બળવતીંતી વીણા,
ને વેદવ્યક્તના ટોલકે
પુરુષ દેતો'તો હી ચની ચાપી.
બ્રૂમો બ્રૂલતો હતો
ધીરો...ધીરો...ને ધીરે' ધીરો,
સંસારની આગ્રવૃક્ષાણે બાધ્યો,
બ્રૂલણેબ્રૂલણે પ્રભતો કે
'જગત કોનું છે ?'

યોગ-ચાખડીએથી બિતયાં યોગેન્દ્રો
આતમદર્શન કરતાંતા બનસ્થામનાં;
ને કીચૂક...કીચૂક...
બ્રૂલણે બ્રૂલતો'તો બ્રૂલો.
હિ ચોળતીંતી રુકિમણી મહારાણી.

“ મહારાજ ! સિદ્ધાશ્રમના યોગેન્દ્રો પધાર્યા ! ”

“ દેવી ! પરબ્રહ્મના મારગડાના પથિક છે ! ”

અને સંસારના યોગીઓને
પર-સસાર યોગેશ્વરે દીધી આશિષ.

એવે મંદ... મંદ... વાતાંતા અનિલ
સાગરતરંગે બીંછબીંછને,
ને વૃક્ષપાન કરતાંતા હલન.
એવે દશ્યમાન થયો સિદ્ધ યોગેન્દ્રોને
યોગેશ્વર કૃષ્ણના દર્શને
ભૂઃ... ભુવઃ... ને સ્વઃ.....
ઋગ્વેદ, યજુર્વેદ ને સામવેદનો સાર.
“ સિદ્ધ યોગેન્દ્રો ! પધારો.....
પાવન થઈ છે દ્વારામતી આજ.
શાં શાં ડડું આપસન્માન ? ”

એ કૃષ્ણવેણુલો.....
જાણે શાંત અનીંતી પ્રકૃતિ
એવે વૃદ્ધ સિદ્ધ યોગેન્દ્ર વઘા વેળ,

“ યોગીઓના ઈશ્વર ! મહાદેવ-દીધા આદેશે
આપ પાવનકારીના દર્શનાર્થે આગ્યા ! ”

અને ગોમતીસરિતાના કાઠકાના બાગે
યોગેન્દ્રો બિરાજ્યા યોગ-આસને,
ને વેણુશાં સર્પા સિદ્ધાશ્રમના સિદ્ધેન્દ્રના :
“ પ્રભો ! અભિષાધા સેવું છું એક—
નૃત્ય નિહાળવાની ને અવરગાન સુણવાની ! ”

એ વેણુસે.....
આશ્રય પ્રસર્પુ સારાં ચે યોગેન્દ્રદે
કે ‘ સિદ્ધેન્દ્ર રાજદાઠ નિહાળી
શું સંસારે લપટ્યા ? ’

અને ગણીઓએ કીધા બના ઉપદાસ
સૌંદર્યગર્વિણી બનીમનીને
કે ‘ સુંદરી મુકાવે છે જગને
યોગીઓ ને મહાયોગીઓના માન ’
એવે વઘા યોગેશ્વર કૃષ્ણ,
“ સિદ્ધેન્દ્ર ! મહા બાગ્ય દારામનીનાં છે

કે સિદ્ધાશ્રમના આપ મહાનુભાવો
પદ્મનગરીએ સુલુશો ગાન ! ”

એ વેણુ સુણી...
સત્યભામા વદી જાણુવંતી-કણે,
“ બહેની ! મહારાજના નમ્ર મર્મ
યોગીઓને યે સંસારી કરશે ! ”

અને વાતાવરણે ભાસ્કર
કે કુશ્વરાજ પાઠવશે સ હેઠ,
ને નર્તકીઓના નાટારંગના ગાને
ઉઘાટના ફૂલડેફૂલડે...
રેલશે આનંદના હેઠા.

પણ એવે અન્યુતે...
આબના ભારકરે સાધ્યા દોર,
ને વિરાટ આભેથી પછી
સામવેદના સુષુપ્ત સ્વર-પ્રતિસ્વર.

શા ચમત્કાર...!
અસૌકિકે કર્તા સ્વરગાન,

ને નિરુદ્દશાએ ચવા સર્વ માનવ.
પછી 'ઊં...ઊં...ઊં...'ના નાદ
જાણે ૧-મા આકાશે સર્વજ્ઞાપી
વિશ્વસંખ ધી, તૈજસ્ ને પ્રાજ
વિરાટ હિરણ્યગર્ભ ને હૃદયના સાક્ષીરૂપ
'અ'...'ઉ'...ને 'મ'...ના નાદે
ચૈતન્ય જાસતું'તું યોગેન્દ્રોને
પરમ રમણાએ ચક્રમું આજ.

એવે સુષુપ્તા સર્વને
યોગેશ્વર કૃપાના વેણ,
" યોગેન્દ્રો ! ઊંકારના જ્ઞાનયજ્ઞની
આજ છે બ્રહ્મધ્યાન ક્રિયા.
વિજ્ઞાનમાં દો પ્રકૃતિની આકૃતિ.
માયાની જાળ તૂટશે જ્ઞાનાગ્નિએ...
ને જિંદુ...જિંદુ...જિંદુ છે સાક્ષી જ્ઞાને.
ઊં મિમિ જતદશદમિદં મર્ચમ્ ॥
વિશ્વ ઊં રૂપ છે.
વિશ્વ અકારૂપ છે તેથી ઊં એ બ્રહ્મ છે.
વિશ્વમય છે ઊંકાર,
ને ઊંકાર છે અદારબદ્ધ ! "
' ઊં...ઊં...ઊં...

(૧૫૬)

પિંડારકતીર્થધામે યાદવોને શાપ

ઐ પિંડારકતીર્થધામ

યાત્રાણ્યોત્ત્વં કૃત્વં મયક.

ભક્તિ-વત્સલ જનનાં જંદ
 ઊમડતાં'તા યોગેશ્વર મળીને,
 અને સિદ્ધાશ્રમના યોગેન્દ્રો યે
 દ્વારિકાએથી પધાર્યા હતા પિંડારક.
 રમ્ય રથ ગતી ધરતીના પટે રમણીયતાનું
 ઉચ્ચ વાતાવરણુ જનમ્યું હતું.
 મનને નિસર્ગની સુંદરતાએ લાધે મન-શાંતિ,
 ને એ શાંતિના સંદેશવાહકો
 પિંડારકતીર્થના મંદિરસમીપના અરણ્યમાં
 નાના સરોવરિયાને કાંઠે કરી નિવાસ
 મનઃઆનંદની કુચ્ચ કુસુમો
 આનંદતા હતા નિસર્ગની રમણીએ.

અનિલ વાતા દતા મોહકતા,
 ને દિ'ના બીજા મુહૂર્તે
 વૃક્ષતતા વીંધીને સ્પર્કિરણુ
 સપ્તશ્રવણિ શાં રનાન કરતાં'તાં સરોવરિયે.

દૂર પણ દષ્ટિમર્ગદાએ
 ઉપવનનાં ચરતાં'તાં દરણાં,
 ને સિદ્ધાશ્રમના ઋષિકુમારો

મુગચર્મ ને કમંડળ ગ્રહીને
સિદ્ધ યોગેન્દ્રોની મંડળીથી દૂર
જલ્દે લૂચ્યાંઝૂચ્યાં ઉતાડીને ફળ
એકમ કરતાંતા આહારને કાળ.

એવે...?

અમીષ આલ્યું કિશોરોનું જંદ.
શિરે સોહંતાંતાં મણિમય મુગટ;
કરે ધર્માંતાં ધનુષ્ય, અને
બાથે જાતકનાંતાં સુવર્ણકળાં તીર.
સોનાટ્રનું કિશોર-મીવન
શું વન-રમણ્યાએ પધાયું હતું ?

સિદ્ધાશ્રમના યોગીઓએ

નેત્રોએ પીધું એ રસ.
એવે સમીપ આલ્યું કુમારોનું જંદ,
ને સંગાથે દીસી સમર્થ નાર.
પછી ચરણસ્પર્શ કરી પ્રણામ્યા કુમારો,
ને જલો અમગણ્ય એક,
“ સિદ્ધાશ્રમના યોગેન્દ્રો...!
અમોઘ જ્ઞાનરાણી છે

તો કૃપાએ યોગનિરીક્ષણ કરી
દેશો પ્રશ્નના ઉત્તર ? "

એ વેણલે...

સિદ્ધાશ્રમના યોગેન્દ્રોએ
આપસમો લીધા-દોષા મનોવિચાર.
" કુમારો ! અવશ્ય પ્રશ્નો...
ઉત્તર દેશુ અમ યોગપ્રશ્નિયાના પ્રભાણે ! "

અને...?

આશ્રમજનની એ ધાટી ઊંચે
ફૂંઝકી દેતાં તાં સૂર્યકિરણ કાંક,
ને શીતળ વાતા સમીર
હીંચોળતા હતા વૃક્ષ-પદ્મવતે.
" યોગેન્દ્રો ! અમ સંગાથે છે સમક્ષી નાર.
પુત્ર-અભિલાષિણી છે,
પુત્ર પ્રસવશે કે પુત્રી ? "

એ પ્રશ્ને.....

નિહાળી રજા યોગીઓના બાળ

એ સ્ત્રી-વેશધારીને...
 પાછી એક યોગીવરે
 દરથે દીઠાનાં સત્ય પારખતા
 સવચ સાધ્યા યોગ્ય-પ્રક્રિયાએ
 તે પારખ્યા ઉપદાસ...
 'વેશધારી કુમારે
 સગર્ભા નારીના લીલા છે વેશ !'

અને ઉચ્ચતાનો પારો
 ક્રમેક્રમે ચક્રો ઉઠાડાટ-ઉઠાડે.
 'શું યોગીઓના ઉપદાસ ?'
 અને પરાક્ષ એ પ્રશ્નાવસિ પાછી
 પ્રત્યક્ષ સર્વો ક્રોધ-વેલ,
 "ઝો ઉઠતો ! મૂશળ જન્મશે એ સ્ત્રીઓથી
 તે કરશે તમ કૃત્યનો નાશ !"

અને ચોખીના યાગે
 પ્રધાન ક્યોં શાપ આપી,
 ને સિદ્ધેન્દ્ર ગુરને સુલાવી વાત,
 "પ્રવેશ ! શાપ હીધો છે દગનારને !"
 "બેટા ! શાપે છે સિદ્ધિનો નાશ.

દોષ-દમન એ પ્રયત્ન સોપાન છે
 યોગસોકના અબ્યાસીને.
 પેખ યોગીઓના ઇતિહાસ.
 દુર્વાસા ને વિશ્વામિત્રે
 બહુબહુ યે દીધા શાપ;
 પણ ક્ષીણ કરી યોગસિદ્ધિને.
 સંસાર-વિરક્તને વળી કોષ યા ? ” .

અને.....!

ઉબંધુખલ માદવકુમારે કંપ્યા.
 ઉપહાસ શું શાપે પરિણમ્યો ?
 ને ધૂનતાંધૂનતાં.....
 જાંધુરંતીપુત્ર સાંભે
 બહુરૂપી સગર્ભાના તજ્યા રવાંમ.
 એવે દૃશ્યમાન યથું ભોહમૂલજ.
 શું શાપનું આ ફળ હવું ?

અને પિંડરક લિપવનેથી
 ભોજને શોકે આચ્છાદાષ
 કમ બર્ષાં યદુકુમારેએ.

અને એ દારાસતીએ...

ગન્યકાર શોકમસ્ત ભારયો સંધ્યાએ,
શું તેજે ઉબાપાન કર્યાં તાં
સિદ્ધાશ્રમના બાળયોગીઓએ ?

ગગનતલેથી પશ્ચિમ દિશાએ જીનરતો
તેજવિહોણો બન્યો સૂર્ય
ફૂલતો પશ્ચિમસાગરતળે,
ને અરતાચળના રક્તવર્ણ રંગ
ભયમસ્ત બીપણ દતા,
' શું યાદવકુળનાશ ? '
એ યદુકુમારની મનઃપ્રભાવસિંધે
નેત્રોએ નીરખ્યાં અંધારાં,
રાત્રિએ ધારણ કર્યો હતો
કૃષ્ણ-મૃગચર્મ શો માઠ અંધકાર;
પણ ગગનતલે વ્યથિત કેા'કેા'ક તારલાએ
યદુકુમારને દીધી દૈયા-આશ,
પણ..... ?
આશા સંજે સદા ય છે નિગણા.

અને ધોર અંધારી રાત્રે
૧૬ ઉમસેનના રાજમહેલે

યદુકુમારે! વ્યગ્ર બની પ્રવેશ્યા,
ને કાપી એમણે વીતકકથા
સાંતવન ... કે ... ગેય ?

એના ખૂસણે ખૂબ્યા ઉઘસેનરાજ;
ધનુ ગમ ખાઈ પછી
વીત્યા વીતકના આપ્યા તોડ
“ ઉરહુંખમ બાળકો ! એહક કાપી છે.
કંપે છે મુજ દેયુ’,
ને અત્યક્ષ પેખું છું મહુનિનાસ
આ બોલ-મૂશળે..... ”

... અને કરે અહીં એને, નેત્રે કરી દૃષ્ટિપાત,
ડગમગ ડોલી રહ્યા ગનમયે
જહ ઉઘસેન યદુરાજ;
પણ પછી.....
વિગારણાની શ્રેણીએ શ્રેણીએ
સૂચવ્યા કૃગસંરક્ષણાર્થે મારગડા,
“ બાળકો ! અનિવાર્ય છે યોગીએના શાપ;
પણ વારણ કરવા અંતે એનાં,
એ ■ સંસારીઓની કર્મસિદ્ધિ.

લોહમૂશળનું કરો ચૂલું,
ને પધરાવો એને સાગરજળે
હર...હર...હારામતીના સાગરથી. ”

...અને એ મોડી રાત્રિએ
પાણીપંથા ઘોડલે જોડ્યો રથ
પ્રભાસના સાગરકાંઠે જિભો.
મઢી'થી જીતયા ચાર માનવ.
પછી લોહમૂશળનું ક્યું ચૂલું,
ને પધરાવ્યું સાગરમોજ'એ.

એ ઘોર અંધારી રાત્રિએ
બયમરન પણ ધર્મના નિશાચરોએ
આખ-તારણિયા પ્રતિ કીધું અદ્ભુત—
સત-ઋષિમંડળને હાકલ દહને
ને મર્દનવિદ્યોલ્લેા છિન્નો દુકડો
સાગરનાં મોજાં એ ફેંકી.
“ઋષિઓના શાપની વ્યર્થતાની
આજ છે પૂર્ણ પૂર્ણાવ્ષ્ટિ ! ”

એ વેળામાં ચિતરંજનાં

સાગર-તરંગ-ગર્જનાએ ભળ્યા,
 ને યુગદ્વાપરની ઘોર રાત્રિએ
 અધકારને પૂછ્યો પ્રશ્ન
 કાળવ્યક ધ્રુમણિયા લેવું 'તું'
 દ્વાપર ને કળિયુગની સધિએ,
 ને હતા આખરી ઉધામા
 કાળની શેતરંજે યાદવ-પ્યાર્દાના.
 ઘોરઘોર અધકારરાત્રિએ
 સાગરનાં મહાગોળાંએ સ્નાન કરંતી મહાકાળીએ
 બીપલુ કીધું અદ્વૈતાસ્થઃ
 "ઓ કુરુક્ષેત્રના અવરૂપો !
 આખરી રુધિરતૃષ્ણ છે મુજ ખપ્પરને.
 આવજો... આવજો... ! ઓ ! યાદવો !
 આહવાન છે તમને અમ્મ જ્ઞેગિરીઓનું ! "

અને એ મહાકાળીના અદ્વૈતાસ્થના
 આભ-ગેરાભે પડ્યા પડ્યા,
 નિશાએ ડગમગ ડગમગી
 ને કાળી યાદવ અધકારની
 આભેથી પશ્ચિમ દિશાએ સરી વિશીન થઇ,
 ને પૂર્વે જીગ્ધું પછી જાણું
 રુધિરબીનું રક્તવર્ણું પ્રભાત.

(૧૫૭)

દ્વારિકાપ્રલય—આગાહી

સારી યે મદુનગરીએ
યોગીઓના સાપનો હતો કાલાહલ.

પંખીડા સર્મા ફડફડતાંતાં માનવ.
રતંભન કર્યો"તા અનિલે આજ
બ્યાકુળ કરના ચક્ર-માનવને
ધારા રસ પડતી"તી પ્રવેદની,
ને દેહ સિધિન લાસતાંતા.

આ તે કેવું પ્રભાત ?
શાત હતી નોમત-નમારડા;
પણ અશાત દિશાએથી
વિષાદકારી ઉદભવતાંતા રવર.
ઉદાન-ફૂલડા ધરધર ધ્રુજ,
પાદડીએપાંડીએ કરમાઇને
પૃથ્વીએ ઢળતાંતા એતનરહિત.
' શા આ ઉલ્કાપાત ! '
એ મનોવેણુલાએ ઉદ્ધાણ
કૃષ્ણમહેલના ચક્રના સોપાન.
જાણે સારી એ દારામતીની શાતિ
એકજ થઇ હતી યોગેશ્વરમહેલે.
' શા ચમત્કાર..... ! '

એ મનોગત સમસ્યા ઉદ્ધવની
કમેકમે વધતી ધધી.

યોગીઓના ઇશ્વર કૃષ્ણ ભાસ્વા
 કો' ઉચ્ચ ભૂમિકાએ સમાધિરય,
 ને દાર સધાતા પેખ્યા ઉદ્ધવે
 કો' પુણ્યવંતા પરલોકે.
 " મહારાજ... ! મહારાજ... ! "

એ વિહ્વળ વેણનો સાંતપણે
 યોગેશ્વરે હાથો અત્યુત્તર :
 " ઉદ્ધવ ! વ્યમતા છે માનવપામરતા.
 શા શા છે મનઃઉદ્દેગ ? "
 ...અને સારી થે નગરોએ...

સ્તંભન કરીને વિહ્વળ કરતો વાણ
 મંદમંદ વાતો'તો કૃષ્ણમહેત્રે
 સહેરાવતો રમણીઓની ઓહણીની દાર.
 " મહારાજ ! મનઃસાક્ષીએ વડું છું.
 પાદવો પ્રતિનો યોગીઓનો શાપ
 વ્યવસ્થા ભાસે છે અમિથ્યા.
 મપ્પરયતા સેવી છે આપ મહાનુભાવે
 પારખી કો' ભાવિનું પ્રમાણુઃ
 પથુ... પ્રભો...!
 આપ સંચરશો કો' હૃદિમાતીત લોકે

હું સગા અલ્પ જીવને તજીને.
નથી આ માયાનો ભ્રમ.
મુજ ભક્તિ-અનુરાગ પુકારે છે
કે અસંભવિત છે આપ ત્યાગ !”

...ને એ સંતયોગે વાતો આમનો પવન
પૃથ્વીસોઠે દારિકાએ વાતો'તો.
“ ઉદય ! અનિવાર્ય છે યોગીઓનો શાપ.
માઘવજીના કુદ્યોને સંહારે એ
છેડ્યોછેડ્યો ઉતારશે પૃથ્વીનો ભાર ! ”
“ મહારાજ...! ”
“ ઉદય ! રાત્રી તું પ્રણાની ગત.
રાત્રિએ દૃષ્ટ તુજને ઉપદેશ;
પશુ પાઠ્ય સંદેશ અત્યારે
સારી યે વદુપુરીના ગૃહેગૃહે
કે ' રેવતાચળની છાયાએ
તુલસીસ્થાનની છે સ્થાપના કાલ
જપનકોટિ યાદવને છે મુજ નિમંત્રણ
કે આગાલટલ નર-નાર
સોઢાવે કાલ રેવતાચળની છાયા
દ્વાંતમતીનો કરીને આખરી ત્યાગ ! ”

અને...?

(૧૫૮)

યોગેશ્વર કૃષ્ણે ઉદ્ધવને આપેલું જ્ઞાન

સારી યે વદ્ધુસોએ નિસ્તર્યો હતો
યોગીઓના શાપનો સોડ.
દુલ્હસીસ્યામની રથાપના હતી કાલ
દેવતાવ્યગની સો'દ્ય-જાવાએ.

પ્રયાણ દતાં આવંતા પ્રભાતે,
 ને એ હતી.....
 સંધ્યા પછીની અધારી રાત.
 સમુદતરંજે આરંભીને અનિદ્ર
 મહેલ-અવકાશિકાએ વાતાંતા મંદમદ,
 ને એકાંત એ સાતિએ વિરાળતા હતા
 વિશ્વેશ કૃષ્ણ ને મુમુક્ષુ ઉદ્ધવજી.
 " ઉદ્ધવ ! પિપાસુ છે તું જ્ઞાનનો.
 સંસારમાનવીઓના પ્રથમ શિક્ષણને કાળ
 માધ્યમ છે કૃષ્ણપક્ષની રાત્રિ.
 વિરાટના આગે નિહાળ
 અસંખ્ય તારા નક્ષત્ર ને મહોલ
 વિરાટ શક્તિની એ દેશી આંખો ! "

અને આભના દર્શને
 મ ત્રમુગ્ધ મગ્ન બન્યા ઉદ્ધવજી.
 " મહારાજ ! વર્ષોનાં વહાણાં વીત્યાં,
 ને નિત્ય કીર્ધા છે આકાશ-દર્શન;
 પણ ઊપડતાં ભાસે છે આજ રાત્રિએ
 અંતરમશ્તુએ ઢળ્યાં પડળ.
 બાસે છે વિશાળતા વિરાટ આબની,
 ને મહીં નાનકડા પૃથ્વીલોકે ભાસું છું
 અદ્વમાં અદ્વ પરમાણુ સમો હું માનવ ! "

વિચારઅરત અટક્યા ઉઠવજી.
પણ એ વિરાટ આભનો સર્વવ્યાપી
જે હતો દેહકોટે કેદ
એની હતી દુઃકર ઝોળખ
માયા-આચ્છાદા ઉઠવ-અંતઃકમળને.

અનિલ વાતાંતા.....
ને સર્વાં મધુરાં વેણુ વિશ્વેશનાં :
“ ઉઠવ । વિગટ છું હું આભની વિગટતાથી યે.
પરબ્રહ્મ છું સર્વવ્યાપક—અહં જાણાહિમ ।
પછી અનેકરૂપ બન્યો હું—
પ્રકોડહમ ઘણું સ્વામ્...
પ્રકોડહમ ઘણું સ્વામ્ ।
પછી ઈશ્વરી માયાના પ્રભાવે
મહત્તર તર રેલવ્યું સંસારે.
મરીથી ઉદ્ભવ્યું અહંકારનું આભ.
ત્રણ તારલા—સર્વ, રજસુ ને તમસના —
ગોઠ-અવકાશના ગોરાંબે ઝળૂક્યા.
પછી તમસ્થી ઉદ્ભવી પંચતન્માત્રા
માટી ને પથ્થની સાપેક્ષતાએ.
સર્વવ્યાપક ॥ જેમ આકાશ
જેમ માયા-ઉત્પાદિત સર્વ તરવે
વ્યાપક છે બહનતર । ”

એ વિશ્વેશ્વરેણ્યે...

અગાધ તત્ત્વની આછી ઝાંખી
મુમુક્ષુના મનોમંથને મચી :
“ પ્રભો ! ગદ્ગદ થે દીડી સંસારે
સારી-માફી તડપી-ઝાંપ,
અપેક્ષા છે દહે એક
કે અક્ષતત્ત્વના સાંધું દેર;
પણ પારખ એની વિષમ લાસે છે । ”

...અને ઉદ્ધવદેવેથી સર્વો નિઃશ્વાસ.

એ ઝીંતી વધા વિશ્વાસે યોગેશ,
“ ઉદ્ધવ ! નાદમ્ થી પરબાધ છે અક્ષતત્ત્વ,
‘ નાને’દિયો ‘ અક્ષ નથી,
અક્ષ નથી ‘ કર્મે’દિયો ‘,
‘ પ્રાણ ’ નથી અક્ષ,
‘ મન ’ અક્ષ નથી, .
નથી ‘ ભુદ્ધિ ’ પણ અક્ષ । ”
“ મહાનન્દ ! પછી અક્ષ શી ગાત ? ”
“ ઉદ્ધવ ! છતાં એ સર્વને પ્રેરણા દેનાર
શક્તિ... ધરમતિ... છે—
મેતિ...તેતિ...તેતિ...! ”

...અને વેદાંતના ગ્રંથ સાગર મજબારે

ડાહલી'તી હિદવતૈયા,
ખબુ માયાનાં હનાં તુફાન.
એ પારખી કેવર્તક કેશવ વઘા,
“ હિદવ ! ઉચ્છેદ માયાની ઈંદ્રબળ,
ને સ્વયં પારખીશ કે 'અયમાત્મા ભ્રમ્મ ।
દિરણ્યમયેન પાત્રેણ મરયસ્યાપિહિતમ્ । ”

એ વેળુલે.....
હિદવે નિહાળ્યું પામ્પ'દસ્ય.
આભે હતાં તારલિયાનાં ફૂલચિત્રામલ્ય.
ને રાત્રિના અંધકારને અંગે
સંકુચિત હતી દસ્યની ક્ષિતિજ.
સાગર ઘુઘવતો હતો,
ને દીપક બળતાંતા નજરના
અનિરુદ્ધ આદિ કુમારના મહેમેથી
સંગીત સંગે સુણાતાંતા
નૃપુરના ને ઝંઝરના નાદ
“ માયા ! માયા ! એા ! માયા....!
ક્યા છે તુજ ઈંદ્રબળ ! ”
એ હિદવના મનસ્તરંગ
શું જિહ્વાજિહ્વી
માયાને કાંઈકે સમ્યા ?
“ હિદવ ! માયામય છે તું ! ”

“ મહારાજ ! તો આત્મધાત કરી વિદ્યારૂં માયા.

અપેક્ષા છે મુજને ધ્વજ—એકતારની ! ”

“ ઉદ્ધવ ! આત્મધાત ન દેખ આત્માનો.

દેહ હરીશ; પણ નહિ દણ્ડાય આત્મા ! ”

“ પ્રભો.....! ”

“ ઉદ્ધવ ! પ્રારબ્ધ ભયે પૂરું થાય સંસારે

ને નાશવંત દેહના ભોગો અનુભવે.

નિષ્કામ કર્મે અંતઃકરણ ચશે શુદ્ધ,

પછી અંતઃકરણના ચચિત્ત્વદોષને કાળ

આવશ્યક છે ઉપાસના ને ભક્તિ.

અસંભાવના વિદારાશે અવશ્ય—મનનથી,

અને પછી ચિપરીત ભાવના ના

નિદિધ્યાસને ત્યજીશે ભ્રમ.

એ કીધા બે સોપાન

નિષ્કામ કર્મ ને ઉપાસનાનાં;

હવે ત્રીણું સોપાન જ્ઞાન ને પરાભક્તિનું

છે અંત કરણે વિચ્છેદ્યા

માયાના ઘેરા આચ્છાદન.

જ્ઞાન ની ઉપાસનાએ

ક્ષર છે આ માયાવી સંસાર,

ને વિજ્ઞાન—વિશિષ્ટ જ્ઞાને

છે અક્ષર અક્ષનો સાક્ષાત્કાર.

અપરિણામી, અવ્યક્ત છે

નિર્વિકારી ને અનંત નિયંતા;
પણ પૂછું પ્રતાને પછી
પરમ સત્ય અબ્યય બ્રહ્મતત્ત્વ છે । ”

સાગર-તરંગ વાતાંતા
માનસ-તરંગે ડોઢાવતા ઉદ્ભવજીને,
“ મહારાજ ! પછી શી નિશા ? ”
“ ઉદ્ભવ ! એ પ્રાપ્તિએ લાધે છે
મનમોઢ વૃત્તિશૂન્યસ્ય મહ્તાકારતયા સ્થિતિઃ ।
યાડસંપ્રજ્ઞાનનામાસૌ સમાધિરધિધીયતે ॥
મન થાય વૃત્તિશૂન્ય
ને વિચરે બ્રહ્માકારે । ”
“ પ્રભો ! આ દેહ... ? ”
‘ બુજ દેહ ’ નું સંબોધન તજી પ્રથમ વાર
‘ આ દેહ ’ ને નિર્દેશ કરી વઘા ઉદ્ભવ,
ને મલકમલે મલકયા યોગેશ,
“ ઉદ્ભવ ! અસંપ્રજ્ઞાન સમાધિ પછી થે
છે તુરીયાવસ્થા...
પણ તો ય રહેશે આર્ઠાઆર્ઠા
પ્રારબ્ધના લય પર્વત
નાશવંત આ દેહનાં રમરણ
પછી સ્મૃતિરાત્નિપાત ।
ને એ દશાએ તૂટે છે હૃદયમંથિ.

પણી સાગરે સમાય જેમ સરિતા
 નામ ને રૂપ તજીને
 એમ માનવહેલે વરયો
 સર્વંબાપી આત્મા સ્વરૂપે મળે
 પરબ્રહ્મના સાગર-આત્માએ ! ”
 “ પ્રભો ! નિષ્કામ કર્મ, ઉપાસના ને જ્ઞાન,
 છે એ ત્રણ સાધન
 પ્રથમ પારખ્યાં મેં,
 દહે વિનંતી છે...
 સંશેપે કહેવા બકિતયોગ ! ”
 “ ઉદ્ધવ ! પરાનુરક્તિઃ મક્તિઃ ।
 પરમ પ્રેમ છે પરબ્રહ્મનું સ્વરૂપ,
 મનોહમન ને વાસનાત્યાગ
 આત્મસાક્ષાત્કારનાં છે સાધન,
 ને આત્મા ઝોળખ્યે છે પરબ્રહ્મની ઝાંખી ! ”

વિશાળ...વિશાળ...વિશાળ...
 શુંજ રથ્યાં વિશાળતાનાં શુંજન
 બકિતભાવનાયુક્ત ઉદ્ધવદેખાએ;
 પશુ પગમક્તિ(જ્ઞાન)ની સમગ્રજી
 શું દજીયે અધૂરી દતી ?
 “ પ્રભો ! વાસું છું...
 સંશેપે કહે જ્ઞાનયોગ. ”

= ઉદવ ! ન હોય જે પહેલા
 ને પછોથી ન હોય
 એ નથી વચ્ચે;
 અને જે છે પહેલાં
 ને પાછળથી પણ છે
 એ જ પદાર્થ વચ્ચે છે,
 ને એ છે કુદસ્થ મદ્ય ! "

...અને એ જ્ઞાનચર્યામાં
 પ્રહર પીત્યાંતા રજનીના,
 અને પ્રભાતે હતાં પ્રયાણ
 રેવતાચળની ગિરિભાળની તળેટીએ
 કે જ્યાં યોગેશ્વર કૃષ્ણ
 રેવતાચતનની ઠરવાના દતા સ્થાપના
 કાળના પ્રયાણની તૈયારીને કાગ.
 અર્ધ પદુનગર જાગત હતાં હજી.
 " ઉદવ ! પધાર ગૃહે.....
 વહેલી પ્રભાતે છે ગમન
 મદુઓનાં રેવતાચળની જાયાએ ! "
 " પ્રભો.....! "
 " ઉદવ ! શાદવ-સંહાર મરી પછી પ્રભાસે,
 ને પૃથ્વીએથી જીતરશે
 કેરુણેવના અવશેષ રહ્યા બાર.

પછી તું સંચરજે હિમાદ્રિએ
મૈત્રેયાત્રમે તપોનિધિ મૈત્રેયી
પ્રજ્ઞને દેશી વિદ્વત્-સંન્યાસ,
ને પછી આપજો ઊર્ધ્વગમને
બ્રહ્મસાક્ષાત્કાર થશે
અપરોક્ષજ્ઞાનની પરમ પ્રાપ્તિએ ! ”

...અને..... ?

યોગેશ્વરના ઉપદેશના
જ્ઞાન-પવન સ્પર્શતાંતા ઉદ્ધવને.
ધર્મથી હતાં એ...
મનઃઉદ્વેગ ને મનઃશાંતિનાં.
ને પ્રતીક્ષા કરી મૈત્રેયાત્રમની
પ્રશ્નમાં ડગ મર્યા ઉદ્ભવે.

એવે મોડી રાત્રિએ...

પૂર્વે ધર્મો અંદ્રોહમ
અંધકાર-આવજાણ્યા આભે,
અંદના તેજ-ઝગકારા પ્રસર્યા,
ને અવકાશિકાએ...
સ્વરૂપસુંદરીઓની ચંદ્રિકાનાં કિરણ
ધનસ્યામને પ્રભતાં હતાં :
‘ રાત્રિ યોગીઓની કે યોગીઓની ? ’

(૧૫૬)

તુલસીશ્યામ-સ્થાપના

દ્વારિકાથી રવતાગગિરિ-છયે

માનવ નર-નારના મણુકાના દોર

માળા શા મૂંઝાયા હતા

સારી થે દ્વાગમતીના નર-નાર
ઉદ્ધતાસ ને વિલાસબર્યા
રેવતાચળની છાયાએ
કરના હતા પ્રતીક્ષા
કૃષ્ણની તુલસીસ્થામ-સ્થાપનાની.
" ' તુલસી ' ને 'સ્થામ' ...
શા શા હશે મર્મ ? "

એ સમરયાએ...
કાલતીંતાં નર ને નાર;
ને વૃક્ષવેલની ધટાટોપ ધટાએ
મધુમુદૃતધાગે ને પીતામરધારી
મલક મરકતા ષધાર્યા સ્થામચ્છેદર,
ને ચિત્રામણે ચીતરાણાં નર-નાર ।

એ હણું સ્થાપનનું મુહૂર્ત,
મંમલ મ દિરના ગોરાએ મુંઝ રહ્યાંતા
ઝલિએ-કિચ્ચર્યા વેદની ઝાચાએના શબ્દદંકાર.

એવે ગોગેશ્વર કૃષ્ણે,

• પ્રણમી નકષિ-મુનિઓને,
કહેયો કાઠી તુલસીની માળ
ને પંચરાત્રી મંદિ-ના અંતરામારે !

એવે નગારે પડી દાંડી,
ને રેવતાચળે પડ્યા પડછંદા.
પછી સર્પાં માધવનાં મધુરા વેણુ,
" ઝો ! સૌરાષ્ટ્રજનો ! તુલસીસ્થામની સ્થાપનાને
આશિષ દેતે હૈયાની
કે એના દર્શને પાનન થામ
કાલયુગનાં નર ને નાર.
રાધિકાએ જંદાવનની વનરાધાએ
ધ્રુજ કહે અપી'તી આ તુલસીની માળ,
તુલસી એ રાધિકાજી.
પરા માયાનું છે પ્રતીક એ સંસારે ! "

...અને અટક્યા કૃષ્ણ,
એવામાં સુજાઈ જયધૌપણ,
' રાધિકાજીનો જય....! '
' તુલસીસ્થામનો જય....! '
...અને માય-રમણીઓની સૌ દય-સરિતાએ

ભક્તિનાં ભિમટયા પૂર.
 ઉપાસના છે જીવનની પરમસિદ્ધિ.
 રેવતાચળ પ્રદેશની સુંદરાંગનાઓએ
 નૂપૂર-ઝંઝરનો કર્યો ઝમકાર.
 પછી હેલકે દીધી હોંસની યાપી,
 ને રાસમંડળે ક્યું જંઙ :

“ હાં રે, દ્વાપરમા કૃષ્ણજી પધાયો,
 કે ભારતના ભાગ્યદુસારા !

જન્મીને જ્ઞેષ્ઠમાં છોડી મયુરાનું ગામ,
 હાં રે, અરવું કીધું ગોકુલિયું ધામ,
 કે ભારતના ભાગ્યદુસારા !

ભાતને ખતાવ્યા ત્રિલોક તેં અંતરાળ,
 હાં રે, નદખટ વું નંદજીના લાલ,
 કે ભારતના ભાગ્યદુસારા !

સતને ઉગ્મળીને પૂતના તેં મારી,
 હાં રે, કાળી કુબ્જને - તેં ઉદારી,
 કે ભારતના ભાગ્યદુસારા !

રમતરમતમાં કાળીનાગ નાચ્યો,
 હાં રે, કૌષ નાથોને ફેણ પર નાચ્યો,
 કે ભારતના ભાગ્યદુસારા !

ચેષ્ટુ આનંદની તેં મજમાં વગાડી
હાં રે, ગોપીજનનો તું બાકે બિહારી,
હે ભારતના ભાગ્યદુલારા !

ચોરી મજનારનાં ગોરસડાં ખાધાં,
હા રે, તોડ્યા તૃતિવિદ્યાસના વાંધા,
હે ભારતના ભાગ્યદુલારા !

મથુરા-મારગડે ગોપીદાસુ લીધાં,
હાં રે, તોડી મટુકી ને મહીડાં તેં પીધાં,
હે ભારતના ભાગ્યદુલારા !

ગોપીચીર ચોખાં તેં જમના કાંડાલે,
હાં રે, બ્યાધિ વટાળી અવન-મારગડે,
હે ભારતના ભાગ્યદુલારા !

લીધા હ માસના અખંડ રાસ, વહાલા !
હાં રે, વૃષભાનદુલારીના તું શાલા,
હે ભારતના ભાગ્યદુલારા ! "

• • •
એ રાસ-વેણુલાંએ.....

ટાળ કરી કૃષ્ણસમીપે બિભાં સત્યજામાએ
પ્રશ્ન કર્યો રૂકુંમણી રાગેશરીને,
" બહેની ! વૃષભાનદુલારીના લાલાએ
કેવા'ક લીધા હરો મજમાં રાસ ? "

એ સુણી મલક્યા કૃષ્ણ.
 = દેવી ! આજની રાત્રિએ
 પરામૃતિ રાધિકાના કરજો દર્શન,
 ને જંઘાવનના રાસ રેવતાચળે હશે । ”

અને હરી સર્વ ધર્મા એકતાર
 મામ-સુહરીઓના ગવાતા કૃષ્ણાયનરાસે :

“ વર્ષાના વાવરામાં તોલ્યો ગોવરધન,
 હાં રે, મન-ગોકુળિયાકેડું અમર ધન,
 કે ભારતના આગ્યદુલારા !

ઝાલિંદીને ઝાંઝડે ધેનુ તેં ચરાવી,
 હાં રે, ગોરી ગાયને તેં મલાવી,
 કે ભારતના આગ્યદુલારા !

સંહારી કંસને પુષ્પામૃત લીધા,
 હાં રે, જનક-જનનીને અંધમુક્ત કરીધાં,
 કે ભારતના આગ્યદુલારા !

ગો પી સંદેશ ય કિલ્લવને દીધા,
 હાં રે, એવા વાસ મધુસૂતા કીધા,
 કે ભારતના આગ્યદુલારા !

સેવ્યા સાંદીપનિ સદ્ગુરુ એક,
હાં રે, એની પામ્યા શુભાશિષ અનેક,
કે ભારતના બાબુદુસારા !

ભારી જરાસંધને હારિકા પધાર્યા,
હાં રે, પરણી રુકિમણીને તે ઉદ્યાર્યા,
કે ભારતના બાબુદુસારા !

કર્મણ્યેય અધિકાર સત્ય તેં બખુલ્યો,
હાં રે, પાર્થે સારથિ તને બન્યુલ્યો,
કે ભારતના બાબુદુસારા !

ભીષ્મપિતાને દીધા ભક્તિપરવાના,
હાં રે, ભક્ત-આધીન થઈ બગવાના !
કે ભારતના બાબુદુસારા !

દોરની કણી ને કાંઈ પાંચી ઉઘારી,
હાં રે, ધર્મગ્રામે અધ્યાત્મને લેળાગા,
કે ભારતના બાબુદુસારા !

આર્થમદ્ભારને માન્યો છું અબ્રાહ્મ,
હાં રે, વિશ્વમારન છું કરજો વિગ્રહ,
કે ભારતના બાબુદુસારા !”

એ મેજલી કરીએ

૬૨૫

ઉદ્ધવજી આનંદના મન પ્રદેશે.

“ નિરાટ...વિરાટ...જગતવિરાટ

સ્વસ્વરૂપમય બન્યા યોગીઓના ઈશ્વર કૃષ્ણને,

ઓ યુગ દ્વાપર....!

દેટદેટનાએ પારખ્યા હશે ? ”

અને.. ..

આનંદના ગુન્ગરવે

રમણાએ અડચો'તો રેવતાચળ-મહેસ,

વાતો'તો મીઠડલો સમીર,

ને આનંદે ડોલતી વૃક્ષશાખાએ

પદ્મવ સાથે ગેય કરતાકરતા

ધંખીડાં ગાતા'તા નિસ્સર્ગનાં ગાન,

ને સુંદરીઓના કંકણ-રણકાર

આનંદરવરૂપને દેતા'તા અજલિ

ગુલસીશ્યામની સ્થાપનાને કાળ

કે ‘ સંસારીઓની અધૂરી ઉપાસના

પૂણીં વશે રાધા-કૃષ્ણની (ગુલસી-શ્યામની)

રમરણાએ. ’

(૧૬૦)

રાગુણીઆને પરાપ્રકૃતિ રાધિકાલનાં દર્શન

રેવતાચળની તમેટીમાં
રમની રમણાએ ચડી હતી આજ
પાદવોના ઉત્સવ-આનંદે.
સંગીત, નૃત્ય ને વાર્તાલાપ કરનાંતાં કો'ક.
વળી કો'ક યુગલ
સળેડમે દહેલનાંતાં રમનીના રાવ્યમાં.

...અને લુલ્હમીસ્યામ મંદિરના
વિરાળ યોગાનમાં
આનંદસ્વરૂપ યોગીઆના ધ્રુવર
રમણીઆના જુદાં...
ઝીલતાંતા તારલિવાનાં નેજાપુષ્પો.

એવે વઘાં સત્યભામા મલકામણે,
 “ મહારાજ ! આમ-રમણીઓ ગાતી તી આજ ! ”
 ‘ દેવી ! શું ગાતી’તી ? ”

...અને ગાયુ’ સત્યભામાએ
 બાઝર-નૂપુરને ઝમકારે,
 “ લીધા છ માસના અખંડ રાસ, વહાલા !
 હોં રે, જુષભાનદુસારીના ‘તુ’ લાલા,
 કે જારતના બાઅધુસારા ! ”

...અને રાસ-કડી ગાઈને
 સત્યભામા મલકયાં ઠાલિંદી પ્રતિ,
 “ બહેની ! બાઅવંતાં જુષભાનદુસારી ! ”

...અને પછી વઘાં સત્યભામા,
 “ મહારાજ ! ઓળખ દેશે જુષભાનદુસારીજની ? ”
 “ દેવી ! ઓળખ માયો છે કે પ્રત્યક્ષ દર્શન ! ”
 “ પાવનકારી પુરુષર્થિનાં દર્શન ! ”

એ વેણુ વઘાં રાજરાજેશ્વરી,
 ને યોગેશ્વર કૃષ્ણે
 આખે કર્યો સંયમ.
 એવે સર્વ રાણીઓના દષ્ટિદાર

આભના નક્ષત્રમંડળે લાગ્યા.
 નક્ષત્રોના રાશિમંડળે
 મધ્યમૂર્તિ હતી વિશાખા

પછી...

એ આભની ગહનતાએથી
 એકએક તારણિયાએથી ઊતરી
 તેજોમય પ્રકૃતિ—નાર,
 ને પરાપ્રકૃતિરૂપ રાધિકાજી
 ઊતર્યાં વિશાખા નક્ષત્રેથી.
 અંબાધુ સારું મે રાણીવૃંદ,
 ને આભના રાશિમંડળની તેજઃપ્રકૃતિએ
 તુલસીશ્યામ દેવાલયના ચોકમાં
 રચ્યું સુંદર રાસમંડળ.

ચિત્રામણે ચીતરાષ્ટ્ર સર્વ નાર—
 સૌંદર્યનો જાણે ઊમદયોતો સાગર;
 ને મધ્યમાં અકેલાં ઊર્મા રાધિકાજીએ
 સંજાએ ક્રીધા આનંદસ્વરૂપને નિર્દેશ.

આળે નહોતો ચંદ્ર;
 પણ રાસમંડળે જોયો કૃષ્ણચંદ્ર.
 તેજાંબર ઝળહળ ઝગદળ્યાં.

એવે સુણ્યામાં રાણીઓને
રાધિકાજીનાં મધુરાં વેણુ,
“કનૈયા ! વૃંદાવનની વેણુ ત્રિના
અધૂરા રહેશે આજના મસ ।”
“વૃષભાનુહારી ! પેખો, પેણે આલે
સ્વરશ્વજી કહે છે સામવેદને
કે ખંસી બની અને જીતરે ।”

...અને તેજોમય ખંસરી
આભેથી જીતરી કૃષ્ણકરે વિરાજી,
પછી રાધિકાજીએ દ્વિપાકયો બક્ષાંડનો રાસ,
ને ઝાંઝર-નૃપુરને ઝમકારે
ઝીલ્યો એને આલની ગોપિકાઓએ.
કૃષ્ણ બગ્ગનનાંતા વાંસળીએથી
પરશ્વજીનાં સ્વરગાન;
ને વાંસળીના સ્વ-પ્રતિસ્વરે
સચ્ચિદરૂપ-સમાધિમગ્ન થતી હતી
હારિકાની સૌંદર્ય-રાણીઓ.

એવે સુખાયો અંતરોક્ષનો સાદ,
“ઓ ! જ્ઞાન-પિપાસુ નાર ।
પરામાત્મા છે રાધિકાજી,
અભિજ તરત ઈશ્વરનું.”

મમાર્ધાંશ સ્વરૂપા ત્વં મૂલ પ્રકૃતિરીશ્વરી ।
 પરામાયા રાધિકાણ્ છે ઇશ્વરી અંશ.
 અવતારી સંગે અવતરે છે સંસારે
 શક્તિસ્વરૂપ એ સ્ત્રીસ્વરૂપધારિણી.
 સર્વ સ્વરૂપે છે તેજોમય.
 અનાદત નાદ છે એ સ્વરથ્થભનો.
 નાદથ્થભની છે ઋચ્યા;
 ને વેદોક્ત જ્ઞાનથી પર છે
 ગૂઢ પારખ રાધિકાણ્ની । ”

...અને ભક્તરાણીઓની
 સવિકલ્પ-સમાધિએથી
 પછી થઈ ઇમુત્યાન-દશા.
 ને અટક્યો રાસ -
 આભરમણીઓના નૂપુરઝંકારે.
 પ્રજ્ઞાનના પડછાયા આચ્છાદતાં તા સર્વ મનઝાં.
 અપાર લીલા હતી આ
 યોગીઓને એ પારખતી કુષ્કર
 વિશ્વ-યોગેશ્વર શ્રી કૃષ્ણની.
 પછી રાસ થંબ્યો...
 ને આભગમન કર્યો આવણુદારીઓએ.
 જાણે તારાઓની જ્યેષ્ઠતા...
 ગળકચળક આભે બિડી

ને સમાણી વિરાટ આભે

અનિલ વાતાંતા અનેરા,
ને અનેરા જલકુદ દરય
કૃષ્ણરાણીઓના નેત્રે પીધાં હતાં.

રાધા-કૃષ્ણનું યુગલ...
ઝીલવું 'વું' અનંત મલકામણી.
પછી રાધિકાજીએ.....
રાણીઓના જુદે આવવા
ધીરધીરો ભયોં ડગ....

આબની તારલિકાઓ.....
પૃથ્વીએ વર્ષાવર્તાંતી ચળકતી તેજશ્ચાર.
રજની યંબી હતો આભે વિચારતી
કે ' જુદાવનની જુગમાનકુસારી—
પરામાયાને સાક્ષાત્ અવતાર—
યોગ-યોગેશ્વરના આહવાને પ્રકટી
શા શા અમરકાર કરશે હવે... ? '

રાધિકાજીની આબરંગી ઓઢણો
વાતા સમીરે સરતીંતી
ધીરીધીરી ઠાળી ફેરાવસિએથી.

ને ડગલે ને ડગલે.....
 અનેરી હતી સૌંદર્યની ઝોક,
 લલાટે ઊડતી હતી વીખરાયેલ લટ,
 ને અંજન-આંજ્યાં નેણલાંની ફારે
 પરમાનંદના દત્તા પ્રવાહ.
 કાળુડી કીકીએ નાચતાંતા કદાનજ.

...અને ડગ ભર્યાં રાધિકાજીએ,
 ને મલકામણીએ કુઝ અલો પછી,
 રાજરાજેશ્વરી રુકિમણીનો.
 " બહેની ! સમીપ છે અવધ
 યોગીઓના ઈશ્વરની લીલાની.
 સમેદશે હવે પ્રસારી હતી જે સંસારે ! "

એ રાધિકા-વેણુલે...
 અમગ-નિગમે લીધા ધુમ્મજિયા
 રાજરાજેશ્વરી રુકિમણીના મનડે,
 ને ફરી સર્વા રાધિકાજી-વેણુ,
 " બહેની ! યોગીઓના ઈશ્વર અવતર્યા પૃથ્વીએ,
 ને સંગાથે અવતરી હું મહામાયા;
 પછી ત્રંભવને વસી સંસારીઓને દીધાં
 અમર પ્રતીક આરાધનાનાં...
 પછી સમાણી કૃષ્ણકંઠે વુઝસીમાળાએ:

પણ યોગેશ્વર ॥ કર્મ—સ સારને કાળ
એક ચતુર્થા શ પરામાવાનો
અતાર પામ્યો તુમા । ’

...અને એ વેણે...

રાધિકાજીએ કયો આલે સંયમ,
ને પિરાટની બચ બજરી,
મૂ મુવ સ્વઃ ના
મહી થી તાદાત્મ્યના ચર્ચા ગાન,
ને એ શાસ્ત્રજ્ઞે આજગોરાગેથી
ૐ ॥ ને મહો આકાર,
પછી મૃદંગીએ અવતરણ કર્યા ઉચ્ચારે,
ને રાધિકાજી રક્તમણી મ ગે
આભા-કા-માખ્યા ૐ હીડોળે હીડ્યાં
પછી દ્વિતમૂર્તિ કહા અદૈત ।—
‘ રાધાજી કે રુકિમણી ? ’
એ સમસ્યા રહીરહી ..
પણ પછી સમાધી
જેવે એ જ્ઞકાર ..
ક્રમેકમે થયો વિગીન
યોગેશ્વર કૃષ્ણની આનંદમૂર્તિએ તેવે.
શુ વિરાટના આજનો ઉચ્ચાર
યોગેશ્વર કૃષ્ણે સમાણે । ’

(૧૯૧)

શંખોદ્ધાર ને પ્રભાસ-ગમન

યોગેશે કરોતી વૃક્ષસીંચાગની સ્થાપના
ત્યારપછીનું હતું એ પ્રભાત.

એ પ્રભાત-ઉદયે.....

ધુમ્મસ પ્રસપ્તું આભે
વાદળની આચ્છાદાયેલી જળેથી
આછા દીસતાંતા અરુણના
દિશાઓ શન્ય થઇ હતી
આગલી દેલી મદા-ઉત્પાતની.

ધેનૈશ્વરનાં પરમ.

વિશાખા નક્ષત્રેથી
પ્રકાતઓ સંગે ખેલી
શ્રીકૃષ્ણસંસારલીલાની
ઝંકારના તરવે સમા
ને ઝંકાર લીન થયો એ

શ્રોતાઓ ડઃ.

આશ્વિના મળધાર.
તે દુરમ નિદાળતી કૃષ્ણ
ચિત્રામણે ચીતરાષ્ટ્રને હ્ર.
આલેખતી રહી આશ્વિનાં .

રમણી-સૌંદર્ય આજ ..

રાજરાજેશ્વરીના અદર્શને.

...અને આનંદસ્વરૂપ...

મંગલ પ્રભાતના માર્ગસિક અવસરે

ડગ્યાં બરતાબરતા...

નેરતાંતા ઉદ્યાસના ફૂલડાં.

એવે વાદવ સુધર્માએ

વિનંતીના દોરની સાધી માળ

પ્રભા યોગેશ્વર શ્રીકૃષ્ણને,

" યોગેશ ! ઉદ્ધાપાતની આગાહી છે.

બુદ્ધિમંડળે પ્રસન્ન છે સ્વામ વર્ણલો.

દિશાઓએ ઝોઢી છે સ્વામ ચાકર.

વિદ્યાત્રી કરે છે અશુભ આગાહી,

ને ખરખરની ખંભરી બજાવીને

સાડવ કરતી ભદ્રકાળી ગાય છે

મૃત્યુસૂચનના ભયંકર આન ! "

...અને ભયંકર પ્રસરી રજા પાતાવરણે

મંદ હાસ્યે વદા ધનશ્યામ,

એ પ્રભાત-ઉદયે.....

ધુમ્મસ પ્રસર્પું તું આભે
વાદળની આઘાદાયેલી જાળેથી
આજા દીસતાં તા અરુણના અજવાસ,
દિશાએ સન્ધ્ય ચંદ્ર હતી
આગાહી દેતી મદા-ઉત્પાતની.

યોગેશ્વરનાં પરામાયા સધિકાજી
વિશાખા નક્ષત્રેથી અવતરણુ કરી,
મકૂતઓ સંગે ખેલી રાસ,
શ્રીકૃષ્ણસંસારલીલાની કર્મમાયા રક્તિમળીસંગે
ઝંકારના તરવે સમાણાં,
ને ઝંકાર લીન થયો યોગેશ્વરે.

શ્રોતાઓ કમમમ ડોહ્યાં
આશ્વર્ષના મગધારસાગરે,
ને દશ્ય નિદાળતી કૃપકૃતી સૌંદર્યગણી
ચિત્રાગણે ચીતરાધને હૃદયપટે
આલેખતી રહી આશ્વર્ષનાં દશ્ય.

‘રમણી-સૌંદર્ય’ આજ કુખ્ય હતું

સાજસાજેથીના અદર્શને.

...અને આનંદસ્વરૂપ...

મંગલ પ્રભાતના મૌનિક અવસરે
ડગસાં ભરતાભરતા...
વેરતાંતા હિંદુસનાં ફૂલડાં.

એવે વાદવ સુધર્માએ
વિનંતીના દોરની સાધી માળ
અન્યા યોગેશ્વર શ્રીકૃષ્ણને,
" યોગેશ ! હિંદુઆતની આગાહી છે.
ધર્મમંડળે પ્રસર્પી છે સ્વામ વર્ણલો.
દિશાઓએ ઓઢી છે સ્વામ વાદર.
વિધાત્રી કરે છે અશુભ આગાહી,
ને અપ્પરની ખંજરી બગાવીને
તાંડવ કરતી ભદ્રકાળી ગાય છે
મૃત્યુસંચયનાં ભયંકર માન ! "

...અને ભયંકર પ્રસરી રક્ષા વાતાવરણે
મંદ હારથે વદા મનસ્વામ,

“ સુધર્મા ! દારિકા-અવયની છે આગાહી.
 કાળ ધુમ્મશ્લિષા લે છે.
 સાગર મૂકશે ઘડીક મરજાદ,
 સુવર્ણ પુગે-યદુનગરી-દારિકા
 જળના લેશે સમાધ ! ”
 “ મદારાજ ! જૂસ્તરનિધાના યાને વહે છે ! ”
 “ મુધર્મા ! વિદ્યાગ્નશ્વના નિરાકરણ
 ગુરુઓ કરે શિષ્યવ્રદ.
 ગુરુઓનો છુ કુ ગુરુ ! ”

પવન વાતોતો ધૂમરીઓ લેતો,
 ને ચક્રોળે ચડી હતી ઘેર આંધી.
 એવે જોમ.....
 વાપરા ને તુરાન શમે,
 ને પક્ષરે સાતિકર ધીર વાતાવરણ,
 ને પછી મઢી થી.....
 આછા વાય આનંદોત્તમ સમીર,
 એમ સર્પા યોગેશ્વર-વેલુખા,
 “ યાદવો ! વર્જ્ય પેળો દારામતીને,
 સામર-તગે સમાશે કાલ...
 સચન છે મુગ કે
 એટ-સંખોદાર સંચરે

સ્ત્રી, આજ ને વયોવૃદ્ધ નર-નાર.
સાગર સંરક્ષણે એ બેટને,
ને આપણે એ કરીશું સાગરનાં પૂજન
પ્રભાસના સાગર-કાંઠે સંચરી.
પાદવેનાં પુષ્પનાં ત્યા...
આસણે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણુ ! ”

બને.....?

જનનિકા-ઢાળ્યા આનાઓની હાર
ભોષ ભોઢાના પગરવે કરતી તી પ્રમાણુ.
કો' રથે વિરાળ્યા વૃદ્ધ,
ને વૃદ્ધવના કાંઠે પૂજ્યા
અર્ચ લાઘા ચારણભાએ પલાણી
સંખોદારની વધુગારના કરતાંતા સાચ.
ન હતો હિંદાસ...
કે ન હતો વિલાસ...
પણ વિવાદનાં અલ કાળાં
આવજણાં હતાં નર-નાર-મનડે
સંસાર-આનંદના મુયોગના
શું આ હતા કારમા વિયોગ ?

અને... ?

ચક્રુચોની હરેણ
અશ્વણ ન પાવદળ સંગે
પ્રભાસના મારગડે સંચરતી હતી.

• • •

એ પ્રભાસ-સાગર-કાંઠાને
પ્રેતાંતા પ્રસાદિના સાગર-તરંગ,
ને વહેતીંતી બા...
સરગવતી સરિતા ધોગીમીરા,
બળવતી વીખના સ્વર
એના ' મીઠા ' કાગે.....
ગર્વે ને અદંકારનાં મોત
પરિવર્તનાં દતાં ધુધરાદા કરનાં,
ને કાંઠે જવાવતાંતાં ફીણના શુદ્ધશુદ્ધ-તરંગ,
ઊડી...ઊડી શું એ ધવસા કરતા દના
સંસારત્યાગીઓને કે ગગીઓને ?

योगेश]

(१६२)

यादवास्थणी

ॐ प्रभासना सागर-कांडे
धूषणताता विकरण सागर-तरंग,

ને આભનો સૂર્ય.....

દાહક જ્વાલા શા વર્ષાવતો'તો કિરણ.

ભડમ્ભ બળતી'તી દિશાઓ ચાર,

ને રુધિર-નૃપતી ભદ્રકાળી

આમે કમકચાવતી હતી દાત.

એ હતી ન્યોછાવર યાદવોની.

રંગબેરંગી વસ્ત્રોએ શોભતા યાદવો

મદમત જની મદિરાપાને

નશાએ મી'ચાએલાં અર્ધનેત્રે

ને કંપયુક્ત વાણીએ

ધેરાવે બેસી કરતા'તા

તરેહતરેહના ઉચિત-અનુચિત વાર્તાલાપ.

મદિરાના નશાનાં સામ્રાજ્ય

યાદવ-મનડાંએ પ્રસાર્યા'તાં અમોઘ,

ને મદિરા-મિજબાનીના મંડળે

કમેકમે વ્યડતો'તો

મદમતકારી નશાનો પારો.

દારૂના પીપેથી.....

ખોખે ને કોખે ખોતા'તા યાદવો.

એવે.....

દેહબાન વીસર્યો સાત્યકિ—

મહાપોદ્ધો કુસ્ત્રોતનો—

ને કરે મહી મહિસનુ' પાત્ર

સત્યકિર્ષા જેત્રાજેત્રા

કૃતવર્મા સમીપે આળ્યો.

" કૃ...કૃત... કૃતવર્મા ! પી ! "

તુલક વેણુ નશાએ વહાં

દેહકું' બાન જૂથ્યા સાત્યકિએ

કૃતવર્માનો જામ વીસરી

શિરે વેણી મહિસની ધાર.

" પી...કૃત...વર્મા ! પી.

છાક છે કીનનો નાથ

ઈ...ઈ... પીએ છે.

મુગ જેતામાં સ...લી સોતાશએ

માંસ-મહિસની...કરી'લી માનતા સારિતા ચંગાશએ

પીએ...પીએ...પીએ... ! "

એ વેણુ રલ્યા અધૂરું,

ને કોધી બનેલા કૃતવર્માએ
ધક્કો દઇત બળથી
સાત્યકિને ઢાળ્યા ધરતીએ

પણ ...

ધરતીએ દીધો નશાચક્રચૂને જાકારો,
ન ખડ્ગ એથી ઊઠ્યો સાત્યકી
“હત્યારા કૃત... વ...” મા ।
કુરુક્ષેત્રે . રાત્રિસઠાર કીધા ..
કુદ કુદ . કુદ... !”

અને એ વેણે

ખડ્ગે વધેયું કૃતવર્મામસ્તક !
પછી થયો હા . હા કાર,
ને કૃતવર્માના આપ્તજનાએ
વૈરની કરના વસુદાત
સ હાર્યો સાત્યકિને ।
પછી તો
પ્રભુન ન અનિરુદ્ધ આદિએ
નશાબરપૂર ડગમગતી દેહવનાએ
કરે મહી કર્યા ધનુષ-પ્રયેગ,

ને એમ... એમ...
મારે, મારીને, મંડરો સંદાર.

પણી અંદર-મંદર મૂર્તિ,
શું અંદી પાદપરમણી ?
પણ જે નીચે ના સ પાં પ્રમણ
અરણ્ય મૂર્તિ પ્રત્યક્ષ આજ.

એ સાગરે નાખ્યું સેદ-મહાન-મૂર્તિ
મેળવ્યો મંમે કાઢી મમતાનું દર્શન,
ને 'એકા' નામી ગિર્યા પ મને
એ ભેદ-અમરનાં મંદર નાં આજ.
પણી મૂર્તિ ૩૫ સેદમરીખાઈ પાસ
મંદિરોએ કરે મૂર્તિ...
શું મૂર્તિ કરતા પાદપરમણી ?

અને રમિતી રેત...
પણ ..મંદર...મંદર નહીં,
ને પત્ર મમાખી આગરે.
'માદર' નામનો સર્વો નાચ.

છેપના કોટિ યાદવોની
શું હતી આ યાદવાસ્થળી ?

એ સંધ્યાએ...

પ્રભાસના સાગર-કાંઠે પડ્યા હતા
રુધિરે રાળાતા યાદવ કેરા નિર્જીવ દેહ,
ને મરતકપંકિત રઝગતી હતી
રેતના ઢગે રગદોળાઈ,
મહિરાના બર્ષા ને ખાલી જામ
પ્રત્યેક યાદવ-મૃતદેહ સમીપે
ખરડાયા-દોળાયા પડ્યા હતા.
રુધિર-ભાંસ ને મહિગની દુર્ગંધે
ભયાનક હતો પ્રભાસસાગર-કાંઠે.
બદકાલી અપ્પર ભરીભરીને
ચૂડેસો સંગે કરતી'તી લોહીનાં પાન.

યુગદાપરના આખરી સંહારને
દૂગ્ધરથી નિદાળના હતા
અગોચર રહી યોગેશ્વર કૃષ્ણ.
'શું જાકો રહ્યો પૃથ્વીના બાર
આજની યાદવાસ્થળીએ ઊતર્યો ?'

શી જગરામજી.....

સ ખ્યા પડીની રાત્રિના અંધકારે
પ્રભાત-સાગર-કાંઠે રમિર-ખાખે નિર્ધા ખૂંદતા
ત રમિયાના તેજે કમતાંતા નિરીક્ષણ
કે " હવે જો જો" માદરાખ્યાએ ।"

ખજુ નિબેનનનાના-નિહિંવન ના પ્રમાણ

રેતુ'તું રાત્રિનું અમાર-સામાજ્ય,

ને એમ...એમ.....

જગરામજીનું દત્તું શીર-ભ્રમજી

મારી રાત્રિનું માદરાખ્યાએ.

માદરા-રિત રાના કમજી રવર રેસાઈ

સંદારના જગતાંતા સાગ,

ને ખજુખજુતી દત્તી ખંજી

યુગદાપગની અત્ય-સમાપ્તિની.

એક પ્રદર.....

બીજો પ્રદર.....

છાપન કાઠિ યાદવોની
શું હતી આ યાદનાસ્થળી ?

એ સ ધ્યાએ ..

પ્રભાસના સાગર-કાંઠે પડ્યા હતા
રુધિરે રોળાતા યાદવ કેરા નિશ્ચય દેહ,
ને મરતકપ કિત રઝળતી હતી
રૈતના હળે રમદોળકણ,
મદિરાના બર્મા ને ખાલી જામ
પ્રત્યેક યાદવ-મૃતદેહ સમીપે
ખરડાયા-ઢોળાયા પડ્યા હતા,
રુધિર-ભાસ ને મદિરાની દુર્ગ ધે
ભયાનક હતો પ્રભાસસાગર-કાંઠે
બદ્ધકાલી ખરપર જરીઝરીને
ચૂંકેલો સંગે કરતી'તી લોહીના પાન.

યુગદ્વાપરના આખરી સહાગને
દૂગ્ધરથી નિદાળના હતા
અગોચર રહી યોગેશ્વર કૃષ્ણ.
'શું' જાકી રહ્યો પૃથ્વીનો જાર
આજની યાદવાસ્થળાએ ઊતર્યો ?

ને એમ...એમ...ગતિનો
પીત્યો હતો પ્રદગ્ધ એથો.

યોગીઓની રાત્રિ...
યા નિશા મર્ચ ભૂતાનામ્
તસ્યાં જાગતિ મયમી ।
બગરામશ્ચ એ પ્રકૃતિની રાત્રિ ગતિએ
યોગ-પ્રક્રિયાએ કયો આત્મ-અંશ
ને પછી દેદેથી તજ્યો શ્વ.

તારલિયાઓ ટમમના દત્તા
વિલીન થયા વદેયા પ્રભાતના તેજે,
પગેડ શલ્યું હતું પૂર્વે,
ને યોગીઓના ઇશ્વર કૃષ્ણ
અગ્નિપ્રાણાયા સાધૂનામ્
દિનાશાય શ્વ કુદૃશતામ્ ।
ધર્મસંસ્થાપનાર્થાય
સંભયામિ યુમેયુમે ॥
એ વચને અવનમ્યની પગી મિદિ
યુગદાપગની ગળીને હદનાંતા
૩... કાલે ગિરો કમિયુમનું પ્રમાણ !"

[યોગેશ]

(૧૬૩)

ત્રિચક્રવેદ

યુગદ્વાપરની રાત્રિના...
ધીમ... ધીરા... વિરમ્યા અપેકાર.

પરોઢ ઊગ્યું પૂર્વ દિશાએ.
ઉલ્લાસ, વિલાસ ને કંકાસ પછી
યાદવારથળીના ઘેર સંહારે પ્રનિત,
શાત થયો'તો પ્રભાસ-સાગર-કાંઠો.

સમુદતરંગે હતો...
ભગતી પછીને ઊતરતો ઝોટ.

સારી યે રાત્રિ ભડકાળીએ
ખેપર ભરીભરીને ક્યાં'તાં રુધિરપાન,
ને વૈનામોએ મૂંઠ્યા હતી મસ્તક-પંક્તિની માળ
મહાકળેશ્વરને રિઝરવાને કાળ.
પાપીઓના બારથી નિમુકન થઈ'તી ભૂમિ,
જદા ડોલનાં'તાં પ્રભાત-સમીરે,
ને પ્રાતઃકાળનાં પંખીડા ગાનાં'તાં
યોગીઓના હૃદયને નિરખીને ગાન.

એ પીપળદરુયાને અરેલી
કુગડાપરના અવતારો શીકૃષ્ણ.
પૃથ્વીને ઊનાડોને ભાર,

એ જીવ-પારાધીના બાથે
તીક્ષ્ણ ક્ષણના હતાં બાળુ,
તે કરે મનુષ્ય મનુષ્ય
પ્રાણી-પ્રાણ-હરણની કરતું પ્રતીક્ષા
ઠે મૃતદેહના માંસના આધારે તે વેપારે
જીવન-અહોરાત્રિકાની પૂરે આજીવિકા.

...અને એ 'જરા' પારાધીએ
મૃદ ત્યજી કહું સાગર-કાંઠે જમન
ત્યાં નિદાળ્યો મદાસંહાર યાદવાચયગીનો,
ખમચ્યું દેયું પ્રાણી દણનારનું
માનવનો સંહાર નિદાળી:
પણ પછી કીધું અદ્ધારણ :
'મુ જગનના હમે આ ખેલ ?'

...અને રુધિર-ખ જે ચિપા
ખૂંટીખૂંટી જતાએ
જલ-ઝડીની પમદંડીએ ભયો કમ.

પરિભેરી વનાંતા પ્રમાનસમીર,

મુજ પાપી-હત્યારાનાં હીન કર્મ ! ”

...અને.....!

એ શાંત શ્રૂતિના મુખડે
પ્રસન્ન બબ્બ મલકામણ્ય.
પદ, કર ને લલાટેથી
રુધિરની વહતીતી ધાર—
ધરતીને રંગતી જાણે
હાથનનાં ફૂલડાંના રંગે.
“ જરા ! તજ તુજ મને વ્યાપ્યા ભયને,
આ નિર્માણ છે સુમદાપરના ભાવિનું ! ”
“ પ્રભો ! પણ મુજ અવદશા...? ”

...અને હરમા અચ્યુત.

“ જરા ! શોકને અપે તિલાંજલિ,
મુગ્ધતામાં સમાવતારે
કિલ્કિધાએ હતો તું ‘વાલી’ વાનરરાજ.
મેં હણ્યો’તો તુજ દેહ
સંસારના સુસંચલનને કાળ.
પણ પરણકનો છે ન્યાય
કે કર્મ-મદતો અનિવાર્ય છે જગતે.

એ પ્રમાણના પરમ સત્યના આધારે
પથાર્ય છે મુજ વધ । ”

...અને એ વેણે
નિચકે વી ધાયા યોગીઓના ઈશ્વરે
‘જરા’ પારાધી પર કર્મે સંયમ,
અને...
એ પારાધીનો કાધી ઉઠાર.

...અને એ દાણે...
પૂર્વે બજતાંતા અરણ્યોદયના કંઠા
ને સુવર્ણરથ ઊભોતો સર્પરાજનો.

એવે.....
ધરતી ધણધણાવતો દારુકરથ
મલાસસાગર-કાંઠે નિહાળી માદવારશળી
શ્રીકૃષ્ણ કેરી શોષેશોષે...
પારસ-પીપળ-વૃક્ષ સમીપે ઊભો,
ને દૃશ્ય નિહાળી...
આશ્ચર્યગ્રસ્ત થયો દારુક સારથિ.

મુજ પાપો-હતવારાનાં હીન કર્મ ! ”

...અને.....?

એ શાંત મૂર્તિના મુખે
પ્રસન્ન બલ્ય મલકામથું.
પદ, કર ને સસાટેથી
રૂધિરની વહંતીતી ધાર—
ધરતીને રંગતી જાણે
હાથનનાં ફૂલડાંના રંગે.
“ જરા ! તમ છુજ મને વ્યાધ્યા બપને.
આ નિર્માણ છે મુગદ્ધાપરના બાવિનું ! ”
“ પ્રભો ! પણ મુજ અવદયા...? ”

...અને હરયા અચ્ચુત.

“ જરા ! શોકને અર્પે તિલાંજલિ.
મુખનેનામાં રામાવતારે
કિન્કિધાએ દતો છું ‘વાલી’ વાનરમળ.
મેં હણ્યો’તો છુજ દેહ
સંસારના મુસંચલતને કાળ.
પણ પાપજનો છે ન્યાય
કે કર્મમદસો અનિવાર્ય છે જગતે.

એ પ્રમાણના પરમ સત્યના આધારે
યથાર્થ છે મુજ વધ । ”

...અને એ વેણુએ
ત્રિચક્રે વીંધાયા યોગીઓના ઈન્દ્રિયે
‘જરા’ પારાધી પર કયો સંયમ,
અને...
એ પારાધીનો ઠાધો ઉદાર.

...અને એ દાણે...
પૂર્વે બળતા’તા અરુણોદયના ડંકા
ને સુવર્ણરથ બિભો’તો સૂર્યરાજનો.

એવે.....
ધરતી ધણુધણાવતો દારુકરથ
પ્રભાસસાગર-કાંઠે નિહાળી યાદવારથળી
શ્રીકૃષ્ણ કેરી શોધેશોધે...
પારસ-પીપળ-વૃક્ષ સમીપે બિભો,
ને દૃશ્ય નિહાળી...
આશ્વર્થમુગ્ધ થયો દારુક સારથિ.

પછી ઠેક દઈ બીતરી એ પ્રણમ્યો કૃષ્ણને.

" મહારાજ ! થી દશા છે આ ? "

" દારુક ! સાત્ત્વન ધર મનડે.

અભિધ્યા છે ભાવિ ક્રિયમાયુ.

મુગ્ધ અવતારની પૂર્ણોદ્ધતિ છે.

સુમદ્માપર વિરમ્યો છે આજ...

ને સૂર્યોદયે પ્રસર્પાં છે શાંસારે

ઠલિયુગનાં ધોર સામ્રાજ્ય ! "

અને દારુક સારથિએ

દષ્ટિપાત કીધો પૂર્વ દિશાએ

આજના અમેઅમે હતી સુવર્ણદોર.

" પ્રભુ.....! "

એ દારુકસ્વરે હતો કંપ.

" દારુક ! ચાંચલ તજ.....

જગત જાણનારનું છે.

હિમાદ્રિના કરને વાસ,

ને મુગ્ધ સેરાની પૂર્ણ ભાવનાને

પરિવર્તવળે બ્રહ્મ-સેવાએ.

આપમેળે સાધશે ભકિત.

લકિત છે પરમ સિદ્ધિ ! ”

“ પ્રભો.....! ”

એ વેણુ રહ્યાં અધૂરાં,
એવે કૃષ્ણ-રથને જીતા ઘોડાએ
‘ હાવળ ’ પછી દોષી ‘ હાવળ ’,
ને ઠેકે...ઠેકે... હજાગ સાધી
રથને ઢસડ્યો.....
‘ ઓ નવ ! ‘...’ ઓ નવ....! ’
...ને દારુકની દષ્ટિ-મયાંદાએ
સાગર-તરંગના વિતર જે
સમુદ્રે જઈ જીભે કૃષ્ણરથ,
પછી.....
ગરુડ-ચિહ્ન-જ્વળ જાડ્યો
ને સમાણે અનંત આભે
પછી દિવ્ય આયુધો શાહુર્ધ્વ ધનુષ્યસમાં
આલનાં તરતોએ ચિરમ્બા,
ને અતરીક્ષના આભે
અદશ્ય યથો કૃષ્ણરથ,
ને સાગરે સમાણા ઘેડવા.
એ પેળી સારથિ દારુક...
મનોવ્યમંતાની વિદ જણાએ ડાલ્યો

" મદારાજ...! "

" દરકે / અ દરેકે છે મુરદાપર,
ને અવતરણી મ થા સંતેવુ છુ હું
હલિન પુર સચરી રેને પાથને સ રેસ
૧૦ જગમગ છે અવરણ
મધુપુરી હાગિકાનો.....
વ.દરચળી ચપ છે, ને
જગંરામદનો મે રિરમ્પે છે છુન-દીપ
મે.મસમાધિએ સાધી મલ્લ-એકતાર,
ને તથુ છું સંસાર હું.
જાર છે મુજ અવતરણી આજ / "

...અને સંસારના સાગરે

મરણ ન્યાયે યોગેશ્વર / પ્યે

જગત ની હારા...

" હારે / રૂપરસે લલ્યો સંસાર દેહ,

જગત ના. સંસાર

હિમાદિના ક - રે અરણી વ પર હતા /

ને મુજ સેવાના

પરિવર્તાવળે બહા

આપમેળે લાધશે બા

“ મહારાજ...! ”
 “ દારુક ! આવ્યો છે યુગદ્વાપર,
 ને અવતરણની માયા સંકેતુ છું હું.
 દસ્તિનાપુર સંચરી દેજે પાર્યંતે સ દેશ
 કે ‘ જળમસપ છે આવસ્થક
 પદ્મપુરી દારિકનો.....
 યાદવારથગી થઈ છે, ને
 બગેરામજનો જે વિરમ્યો છે જીવન-દોષક
 યોગસમાધિએ સાધી ગ્રહ-એકતાર,
 ને તણું છું સંસાર કું.
 અવધ છે મુજ અવતરણની આજ ! ”

...અને સંસારના સામરે
 કમળવત્ ન્યાયે યોગેશ્વર કૃષ્ણે
 સુપુષ્પા નાદીદાસા...
 લીધર્વમને ત્વજ્યો સદ્મ દેહ,
 જેનાં રથાન.....
 શું દાર ને અક્ષરથી થ પર દર્ના !

[योगेश]

(१६४)

शान्ताकारं भुजगशयनम्

ब्रह्म नीरव क्षीरसागरे

स्थानं-परमानन्द-वातांता समीरे,

१३९६

" મહારાજ...! "
 " દારુક ! આયમ્યો છે મુગદાપર,
 ને અવતરણની માયા સંજોડી છે.
 દસ્તિનાપુર સંઘરી દેજો પાર્યંને સ દેશ
 ૧ ' જળપ્રમથ છે આવસ્થક
 ૫કુપુરી દાગિકાનો.....
 માદવાસ્થળી થઈ છે, ને
 ખર્ગરામજનો મે વિરમ્યો છે જીવન-હીપા
 મોગસમાધિએ સાધી વ્રહ્મ-એકતાર,
 ને તણું છું સંસાર હું.
 અવધ છે મુજ અવતરણની આજ ! "

...અને સંસારના સાગરે
 કમળવત્ ન્યામે યોગેશ્વર કૃષ્ણે
 સુપુખ્ત નાડીદારા...
 કીર્તિમંત્રને ત્વચે મુદ્રિત દેહ,
 જોનાં રચાન.....
 મું દાર ને અદારથી વ પગ દનાં ?

[येजेश]

(१९४)

शान्ताकारं भुजगशयनम्

ब्रह्म नीरव क्षीरसागरे

पानं ह-परमानन्दना पातता स भीर,

१३९६

ને ક્ષીરસાગરના આનંદ-તરંગે
 બ્રહ્માડના પરમ ઓજસ આચ્છાદતાં હતા
 શાંત તેજોમય આહ્વાદક પ્રકાશ.

મેધવર્ણ વિશ્વંશર ધનસ્યામ
 ક્ષીરસાગરના ધવલા નીરે બિછાવેલી
 વિશ્વ-અવશેષની પરમાનંદની શેષશ્યાએ
 પોઢ્યા હતા યોગનિદ્રાએ,
 ને પરબ્રહ્મા નેપથ્યેથી
 આનંદના ગુંગરવ કરતા હતા
 બ્રહ્માંડની સિતારીના તાર,
 ...અને યોગીઓના ઇશ્વર
 યોગિભિર્દ્યોત્તમસ્ય પોદયાંતા
 યોગીઓની અકલ્પ્ય યોગ-નિદ્રાએ.
 મહોંથી ગુંગતાંતા સંકલ્પ,
 યત્કોઽહમ યદુસ્યામ પ્રજાયેમ ।
 ને અનંત આબની ધરીએ
 રિશ્વ લેવું છું હુમ્મલિયા,
 ને મદામાયા મહેશ્વરો રમાતુંદરી
 પરમેશની કરતીંતી પદ્યંપના,
 અને કમના તરંગ...
 વિશે પ્રસરતાંતા જીડીજીડીને,

ને મહી'થી રચાતો'તો સારો યે સંસાર.

એ સંસારે...

રચગ-કાળના અધિકાતાએ
 યુગદ્રાપરે કરી પૃથ્વીએ અવતરણ
 નિજ પ્રસારેલી માયા સંગે રમણ કરી,
 આત્મારામોડરીરમદ્ ।
 પુનઃ સોહાએ દીરસાગર.
 " મહામાયા ! અદ્વૈત છે તું પરબ્રહ્મની;
 પણ દ્વૈતસ્વરૂપે તું યુગદ્રાપરે
 રાધિકા ને રૂકિમણી બનીને અવતરી;
 પણ કયા સ્વરૂપે...
 પરમાર્નવના સાધ્યા તેં એકતાર ? "

બ્રહ્માંડના વાતા'તા સાંત સમીર.

પરબ્રહ્મ મલકતું'તું મલકામણે
 રમા ને રમાનાથના વાર્તાલાપે.
 " આનંદસ્વરૂપ ! વૃંદાવને ખેલી'લી રાસ
 રાધિકા ઝોવાલણ બનીને,
 ને અનંત આજે ઘંઘે'તો
 છ...છ માસ પૂર્ણકળાયેલ ચંદ્રમા

માયાની ઓઢપી ઓઢી સપ્તદેવીઓએ
 પરામહિતના સાધ્યા યોગ,
 ને પંડી સરી સમૂદસ્તુતિ
 ભર્માભર્યા ભક્તિભાવે :
 " શાન્તાકારં મુજગદાયનં
 પદ્મનાભં સુરેશમ
 વિધ્યાધારં મગનમદુરં
 મેઘધર્ણં દુભાંગમ્ ।
 લક્ષ્મીકાન્તં કમલનયનં
 યોગિભિષ્વૈનગમ્યમ્
 ધર્મે વિષ્ણું મયમણદરં
 મયલૌકિકનાથમ્ ॥

સમાપ્ત

ક્ષીરસાગરના અમૃતજળે ભીંજી.

ઓ દસ્યે...

સર્વગા અંતરીક્ષની સપ્ત દેવીઓએ
સર્વગામી વિશ્વનું ઉત્કૃષ્ઠ તથા
ક્ષર-અક્ષર પર ક્ષીરસાગરના
આનંદસાગરે ઊભી, ઉલ્લાસી
સન્નિવહનનંતી દીધી તાળી,
પછી વહી એક પૃથ્વીઉલ્લાસે,
“ બહેનીઓ ! રમા ને રમાનાથ
શું રમણીએ ચડ્યાં છે ? ”

...અને પરધણે.....

ધાપી દીધી બહાડના ઢોલકે,
ને મહાધી ગુંજ્યા ભરકાર નાદ,
' ઝડ '... 'ઝડ '... ' ઝડ '...
વિશ્વની બજાર ખંજરી.
અનંત આને ગુંજ્યા સંવિત મંજરા,
ને મહામાયાએ કીધું મલકામણું.

ઓ જીલીઝીલીને...

પરમાનંદની ચાંદની રેલાવીને.
હું મહામાયાના હતા ત્યારે
આપ પરમેશના સાન્નિધ્યે
પરબ્રહ્મસ્વરૂપ આનંદ-એકતાર ! "

...અને તાર-એકતારના લાગ્યા હોર.
" પરા પ્રકૃતિ ! પછી સમાણી તું રાધિકાસ્વરૂપા
મુજ ક'ંઠે વિરાજી તુલસીની માળાએ
ને કર્મસંસારે રુકિમણીસ્વરૂપે ! "
= પરમ મહેશ્વર ! બ્રહ્માના વિશ્વે.....
સંસારના સંઘસનને કાજ
આપ પુરુષની બની પ્રકૃતિ,
ને યુગદ્વાપરની કર્મનેયા રુકિમણી બનીને
આપ સંજે ઉતારી વિશ્વપાર ! "

અને..... ?
ક્ષીરસાગરના શાંત તરંગે
શેષશમ્પાર્ધ બાગિની મલકી.
એ નિહાળીને.....
વૃત્તિઓ રમણાએ ચડી,
ને અસ્તવ્યવસ્ત પાલવડાની હોર

ક્ષીરસાગરના અમૃતજળે ભીંજી.

એ દસ્યે...

સર્વમા અંતરીક્ષની સપ્ત દેવીઓએ
સર્વગામી વિશ્વનું હિરુચન તથા
ક્ષર-અક્ષર પર ક્ષીરસાગરના
આનંદસાગરે ઊભી, ઉત્સાસી
સન્નિધિદાનની દીધી તાળી,
પછી વદી એક પૂણ્યઉત્સાસે,
“ બહેનીઓ ! રમા ને રમાનાથ
શું રમણાએ મર્યા છે ? ”

...અને પરબહો.....

થાપી દીધી બહાડના ઢોલકે,
ને મહીથી ગુંજ્યા સંકાર નાદ,
‘ ઝડ ’...‘ ઝડ ’...‘ ઝડ ’...
વિશ્વની બહુ ખંજરી.
અતંત આમે ગુંજ્યા સચિત મંજરા,
ને મહામત્યાએ કીધું મચકામણું.

એ ઝીલીઝીલીને...

પરમાનંદની આંદની રેલાવીને,
હું મહામાયાના હતા ત્યારે
આપ પરમેશ્વરના સાન્નિધ્યે
પરબ્રહ્મસ્વરૂપ આનંદ-એકતારે ! "

... અને તાર-એકતારના લાગ્યા દોર.
" પરા પ્રકૃતિ ! પછી સમાણી તું રાધિકાસ્વરૂપા
મુજ કંઠે વિરાજી તુલસીની આળાએ
ને કર્મસંસારે રુકિમણીસ્વરૂપે ! "
" પરમ મહેશ્વર ! બ્રહ્મના વિશ્વે.....
સંસારના સંચલનને કાજ
આપ પુરુષની બની પ્રકૃતિ,
ને યુગકાપરની કર્મનૈયા રુકિમણી બનીને
આપ સંગે હિતારી વિશ્વપાર ! "

અને..... ?
દીરસાગરના શાંત તરંગે
શેષરાખ્યાઈ બાગિની મસકી.
એ નિદાળીને.....
વૃત્તિઓ રમણીએ ચડી,
ને અરતબરત પાલવડાની ડોર

હીરસાગરના અમૃતજળે ભીંજી.

એ દશ્યે...

સર્વગા અંતરીક્ષની સપ્ત દેવીઓએ
સર્વગામી વિશ્વતું ઉદ્ભવન તથા
ક્ષર-અક્ષર પર હીરસાગરના
આનંદસાગરે ઊભી, ઉલ્લાસી
સમિધદાનંદની દીધી તાળી.
પછી વહી એક પૂર્ણઉલ્લાસે,
“ બહેનીઓ ! રમા ને રમાનાથ
શું રમણાએ અડખાં છે ? ”

...અને પરબ્રહ્મે.....

થાપી દીધી બ્રહ્માંડના ઢોલકે,
ને મહીથી ગુંજ્યા ઊંકાર નાદ,
‘ ઊંક ’...‘ ઊંક ’...‘ ઊંક ’...
વિશ્વની બજી ખૂંજરી.
અનંત આત્મે ગુંજ્યા લલિત મંજરા,
ને મહામાયાએ કીધું મલકાગર્ણ.

એ જીલીઝીલીને...

યોગેશ્વર કૃષ્ણ “ યોગેશ ” માં આવેલા રાસના ઢાળ

રાસ

પૃષ્ઠ

ઢાળ

“ હાં રે, હાપરમાં કૃષ્ણજી પધાર્યા ” ૧૭૩૨ “ ગોવાળીયે ચેલા જીધારે ”

योगेश ज३री शुद्धि

क्र०	ली०	अशुद्ध	शुद्ध
३०४	१६	ॐ मिनिषतदक्षरमिदं	ॐ मित्येतदक्षरमिदं
३१०	१८	द्वागमती	द्वागमती
३२३	६	...पिहितमपिहितं मुगम्
३२५	२१	स्मृनिगनिपात्	स्मृनिगनिपातात्
३२८	२	भैत्रेयी	भैत्रेय
३६१	१	पैङ्क्तिः	पुं०पी०

